

Nulmeting verborgen armoede Hoeksche Waard

Aard en omvang verborgen armoede

Opdrachtgever: Gemeente Hoeksche Waard

Rotterdam, 26 maart 2020

Nulmeting verborgen armoede Hoeksche Waard

Aard en omvang verborgen armoede

Opdrachtgever: Gemeente Hoeksche Waard

Annejet Kerckhaert, Tom Geijssen, Indra van der Valk

Rotterdam, 26 maart 2020

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
1 Aanleiding en opzet van het onderzoek	13
2 Armoede in de Hoeksche Waard in cijfers	17
3 Oorzaken en gevolgen verborgen armoede	30
4 Bereiken en ondersteunen inwoners in armoede	33
5 Aanbevelingen	38
Bijlage 1	42
Bijlage 2	45
Literatuurlijst	51

Samenvatting

Aanleiding

In 2019 is het Programmaplan Inclusie door het college van de gemeente Hoeksche Waard vastgesteld. Eén van de thema's binnen dit programma is 'Samenwerken tegen armoede' waarin de gemeente samen met partners meer inwoners in armoede wil bereiken en ondersteunen, om op die manier bij te dragen aan de financiële zelfredzaamheid van inwoners van de Hoeksche Waard.

De gemeente heeft onderzoeksbureau Ecorys gevraagd onderzoek te doen naar de kenmerken van inwoners in verborgen armoede, de oorzaken en gevolgen van leven in verborgen armoede en knel- en verbeterpunten in de huidige aanpak. Het onderzoek dient de gemeente aanknopingspunten te bieden voor toekomstig beleid.

Ecorys beantwoordt in dit onderzoeksrapport de volgende hoofdvraag:

Wat is de aard en omvang van verborgen armoede in de gemeente Hoeksche Waard en hoe kunnen mensen in armoede beter worden bereikt en ondersteund?

In de periode tussen oktober 2019 en februari 2020 hebben onderzoekers van Ecorys kwantitatief en kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Het kwantitatief onderzoek had als doel de omvang van verborgen armoede in de Hoeksche Waard vast te stellen. Hiertoe zijn specifieke gegevens over huishoudens met lage inkomens bij het CBS opgevraagd en gecombineerd met beschikbare cijfers van de gemeente over verstrekte inkomensondersteunende regelingen.

Het kwalitatief onderzoek had als doel zicht te krijgen op de oorzaken en gevolgen van leven in armoede en op knel- en verbeterpunten in de huidige aanpak. We voerden groepsgesprekken en interviews met diverse partijen. We interviewden zowel partijen waar de gemeente nu al veelvuldig mee samenwerkt als partijen die armoede kunnen signaleren, maar die nog geen actieve partner zijn van de gemeente op dit vraagstuk. De conceptresultaten van het kwantitatieve en kwalitatieve onderzoek zijn in een bijeenkomst in februari 2020 gepresenteerd aan betrokken partijen. Met de deelnemers is gereflecteerd op de resultaten én is gediscussieerd over mogelijke interventies. Dit leidde tot enkele aanscherpingen en aanvullingen die in dit onderzoeksrapport zijn meegenomen.

Afbakening en beperkingen

We hanteren de volgende definitie van verborgen armoede binnen dit onderzoek:

Inwoners die in verborgen armoede leven zijn inwoners die beperkt financieel zelfredzaam zijn en geen ondersteuning ontvangen. Inwoners die beperkt financieel zelfredzaam zijn, zijn inwoners waarbij de financiën niet in balans zijn en/of inwoners die als gevolg van financiële problemen belemmeringen ervaren in participatie.

Om de omvang van verborgen armoede te meten hebben we gekeken naar het aantal huishoudens met een inkomen tot 130 procent van het sociaal minimum in de Hoeksche Waard dat geen gebruik maakt van een inkomensondersteunende regeling van de gemeente. Op deze manier maken we een schatting van het aantal inwoners in de Hoeksche Waard dat in verborgen armoede leeft. Dit betreft een schatting van de omvang van deze groep, omdat:

1. hierbij geen rekening is gehouden met eventueel vermogen van een huishouden. Omvang van het vermogen van een huishouden bepaalt of een huishouden recht heeft op een regeling;
2. hierbij geen rekening gehouden is met het feit dat inwoners bewust geen gebruik maken van een inkomensondersteunende regeling van de gemeente, omdat zij dit niet nodig vinden of omdat zij hulp op een andere manier organiseren, bijvoorbeeld via familie of kerk;
3. ook mensen met hogere inkomens in verborgen armoede kunnen leven, omdat door een plotselinge teruggang in inkomen – bijvoorbeeld als gevolg van echtscheiding of ontslag – inwoners in de financiële problemen kunnen komen.

Om de kwalitatieve onderzoeksvragen te beantwoorden is gekozen voor het inventariseren van ervaringen van een diverse groep van partijen die direct of indirect met inwoners in armoede te maken hebben. Er is gekozen voor een brede inventarisatie en daarvoor voor een beperkte mate van diepgang per organisatie. Interviews en groepsgesprekken vonden na elkaar plaats. Ervaringen en inzichten van de ene partij zijn getoetst en verrijkt met ervaringen van andere partijen. Hierdoor hebben we een rijk beeld gekregen van de manier waarop in armoede levende inwoners bereikt en ondersteund worden door partijen.

Het is een keuze geweest om het perspectief van de belanghebbende inwoners indirect op te halen via onder andere de Adviesraad Sociaal Domein en de professionals en vrijwilligers die in de uitvoering van hun werk dagelijks met inwoners in armoede te maken hebben. Belangrijk daarbij is dat juist de mensen in verborgen armoede niet zomaar te vinden zijn. Het had een uitgebreider aanpak gevraagd om een representatieve groep inwoners in verborgen armoede te bereiken en vervolgens bereid te vinden voor een gesprek. In het belang van de voortgang is daarom deze keuze gemaakt.

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van gegevens die specifiek voor dit onderzoek zijn opgevraagd bij CBS.¹ De opgeleverde tabellen bevatten informatie over het aantal inwoners per dorp, wijk en leeftijdsgroep dat leeft op of onder verschillende inkomensgrenzen. Ook is het aantal inwoners dat werk als voornaamste inkomstenbron heeft meegenomen. Het streven was om nog meer kenmerken van de betreffende inwoners te analyseren zoals statushouders, laaggeletterden, inwoners met een licht verstandelijke beperking of met een chronische ziekte. Dit bleek vanwege privacy-maatregelen niet mogelijk; de groepen zouden dermate klein worden dat het risico op onthulling van personen te groot zou worden. Daarom hebben we ons in dit onderzoek beperkt tot de kenmerken dorp, wijk, leeftijd en voornaamste inkomstenbron.

Om het bereik van de inkomensondersteunende regelingen te schatten heeft de gemeente geanonimiseerde gegevens beschikbaar gesteld van toegekende regelingen in 2018. Het aantal en soort toegekende regelingen was per wijk op basis van postcode beschikbaar en het aantal unieke personen dat een regeling heeft ontvangen was per dorp beschikbaar. Er was geen informatie beschikbaar over de kenmerken van personen met een regeling, waardoor het niet mogelijk was om meer zicht te krijgen op wie deze personen precies zijn (mannen of vrouwen, leeftijd, voornaamste inkomstenbron).

Tot slot hebben de gepresenteerde cijfers allen betrekking op het jaar 2018, tenzij anders vermeld. De reden hiervoor is dat er geen recentere cijfers beschikbaar zijn bij het CBS. Cijfers op microniveau over inkomens zijn altijd met meer dan een jaar vertraging beschikbaar.

¹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2020/05/personen-met-laag-inkomen-in-hoeksche-waard-2018>.

Hoe vaak komt verborgen armoede voor in de verschillende wijken in de gemeente Hoeksche Waard?

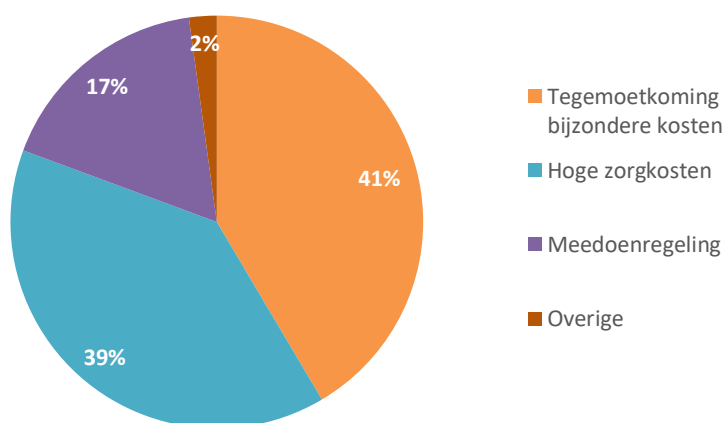
Huishoudens met een laag inkomen

In 2018 had in de Hoeksche Waard 7,1 procent van de inwoners (6080 personen) een huishoudinkomen tot 130 procent van het sociaal minimum. In Nederland als geheel was dit 11,9 procent. Er wonen in de Hoeksche Waard dus relatief weinig personen met een laag inkomen. Als we naar de verschillen binnen de gemeente kijken, valt op dat Goudswaard, Zuid-Beijerland en 's-Gravendeel allemaal 8 procent of meer inwoners hebben met een laag inkomen. Binnen de vijf grootste dorpen hebben de wijken Numansdorp (Numansdorp; 9,8 procent), Croonenburghwijk (Oud-Beijerland; 11,6 procent), Zuidwijk (Oud-Beijerland; 10,2 procent), Bebouwde Kom Plan Dorp (Puttershoek; 9,9 procent) en Oranjewijk (Strijen; 14,9 procent) de meeste inwoners met een laag inkomen.

Inkomensondersteunende regelingen

De regelingen die in het kader van dit onderzoek zijn geanalyseerd vallen onder vier categorieën. Onderstaande figuur laat zien hoe vaak regelingen binnen de vier genoemde categorieën zijn toegekend in 2018. In totaal is er 3280 keer een regeling toegekend.

Figuur 1 Verdeling ingezette inkomensondersteunende regelingen 2018

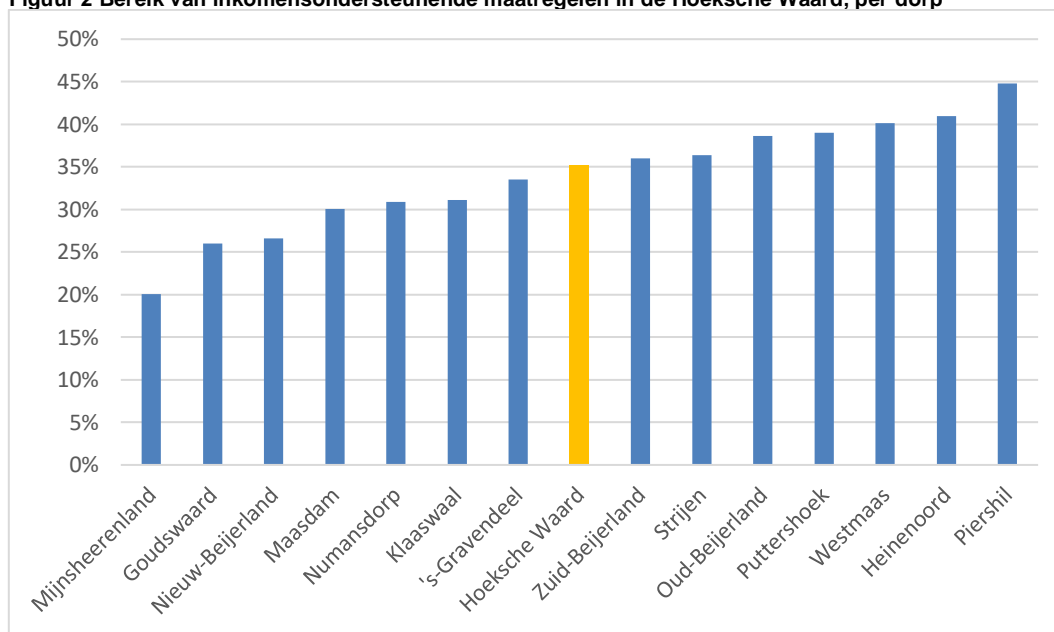
Bron: Gemeente De Hoeksche Waard, bewerking Ecorys. NB: door afronding tellen de cijfers niet op tot 100 procent.

- **Tegemoetkoming bijzondere kosten.** Deze tegemoetkoming wordt ingezet voor uiteenlopende doeleinden. De regeling kent bijna 20 verschillende categorieën, waarvan de vijf vaakst verstrekte zijn:
 - Maatschappelijke participatie volwassenen, standaardbedrag van 100 euro (45 procent);
 - Individuele inkomenstoelage (21 procent);
 - Bewindvoeringskosten (9 procent);
 - Rechtshulp, griffie en bewind (7 procent);
 - Verhuis- en inrichtingskosten (6 procent).
- **Tegemoetkoming hoge zorgkosten.** Deze tegemoetkoming is specifiek bedoeld om mensen te ondersteunen die geconfronteerd worden met hoge zorgkosten;
- **Meedoenregeling.** Deze regeling is bedoeld om kinderen mee te kunnen laten doen aan activiteiten en toegang te bieden tot schoolgerelateerde zaken;
- **Overige.** Een kleine restgroep met individuele regelingen (maatwerk) die niet onder bovenstaande categorieën vallen.

Bereik inkomensondersteunende regelingen

Gemiddeld was het bereik van inkomensondersteunende regelingen in de Hoeksche Waard in 2018 35 procent (figuur 2): dat betekent dat 902 van de 2565 huishoudens² met een inkomen tot 130 procent van het sociaal minimum zijn bereikt. 1663 van de 2565 huishoudens met een inkomen tot 130 procent van het sociaal minimum zijn niet bereikt; zij hebben een grote kans om in verborgen armoede te leven. Dit aantal verschilt sterk per dorp: in Westmaas, Heinenoord en Piershil was het bereik meer dan 40 procent en in Mijnsheerenland, Goudswaard en Nieuw-Beijerland minder dan 30 procent (zie Figuur 2). Ook tussen de wijken in de vijf grootste dorpen verschilt het bereik sterk: Nieuwbouw Dorp (Numansdorp), Plan De Grienden (Puttershoek), 's-Gravendeel ('s-Gravendeel) en Oranjewijk (Strijen) hebben een veel lager aantal regelingen per huishouden met een laag inkomen dan de andere wijken.

Figuur 2 Bereik van inkomensondersteunende maatregelen in de Hoeksche Waard, per dorp

Bron: gemeente Hoeksche Waard en CBS, bewerking Ecorys.

Het valt op dat Oranjewijk (Strijen) en 's-Gravendeel ('s-Gravendeel) relatief veel huishoudens met een laag inkomen hebben, maar tegelijkertijd een laag bereik. In deze wijken is het risico op verborgen armoede dus het grootst. Onze aanbevelingen om het bereik te vergroten hebben naar verwachting het meest effect in deze wijken.

Wat zijn de kenmerken van huishoudens waarbij sprake is van verborgen armoede?

In de wijken Oranjewijk (Strijen) en 's-Gravendeel ('s-Gravendeel) is het risico op verborgen armoede het grootst. Vanwege beperkingen in de data was het binnen dit onderzoek niet mogelijk om meer zicht te krijgen op achtergrondkenmerken van huishoudens waarbij sprake is van verborgen armoede.

Op basis van de cijfers en de uitgevoerde interviews hebben we een aantal risicogroepen gedefinieerd voor verborgen armoede. Het betreft groepen die naar verwachting niet goed in beeld zijn bij de gemeente en/of waar schaamte een extra grote rol speelt: kinderen en jongeren, ouderen, werkenden en zelfstandigen.

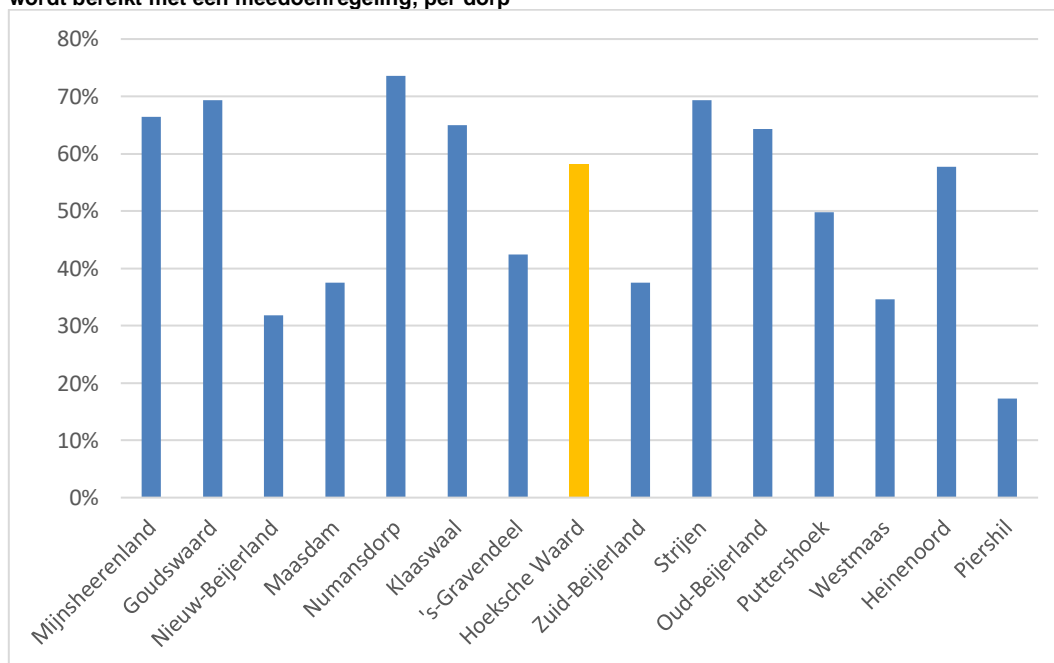
² Dit is het aantal huishoudens waarin de 6080 inwoners met een huishoudinkomen tot 130% van het sociaal minimum wonen.

Kinderen en jongeren

In 2018 leefde in Nederland 11,8 procent van de kinderen tot 18 jaar in een huishouden dat rond komt van een inkomen tot 130 procent van het sociaal minimum. In de Hoeksche Waard ligt het aandeel kinderen tot 18 jaar in een huishouden dat rond komt van een inkomen tot 130 procent van het sociaal minimum een stuk lager, namelijk op 5,8 procent (dat zijn 970 van de in totaal 16.700 kinderen tot 18 jaar in de Hoeksche Waard). Ondanks dat de cijfers positiever zijn in de Hoeksche Waard vergeleken met het landelijk gemiddelde geven partijen aan dat het erg belangrijk blijft om alle kinderen in armoede te bereiken. Ook wordt door partners gesproken over de groeiende schuldenproblematiek onder jongeren. Partners geven aan dat jongeren die 18 jaar worden ook in de Hoeksche Waard een risicogroep zijn. Als jongeren 18 worden, verandert er voor hen veel. Zij moeten veel financiële keuzes maken en zijn voor zaken als zorg, wonen en werk nu zelf verantwoordelijk.

Op basis van de gegevens van de gemeente kunnen we een indicatie geven van in hoeverre alle kinderen in de Hoeksche Waard worden bereikt met voor hen bedoelde regelingen: de meedoenregelingen. Figuur 3 laat zien welk aandeel kinderen in huishoudens met een laag inkomen wordt bereikt met deze regeling. Voor de Hoeksche Waard als geheel ligt het bereik op 58 procent. Het bereik van meedoenregelingen ligt hiermee veel hoger dan het totale bereik van de inkomensondersteunende maatregelen in de gemeente van 35 procent. Kinderen worden dus beter bereikt dan overige leeftijdsgroepen, maar nog steeds lijkt er een aanzienlijke groep te zijn die geen regeling ontvangt. Het bereik verschilt sterk per dorp. In sommige dorpen ligt het bereik hoog, tot meer dan 70 procent. In enkele dorpen zien we juist een heel laag bereik: in Piershil, Nieuw-Beijerland, Maasdam en Zuid-Beijerland komt het bereik niet boven de 40 procent.

Figuur 3 Aandeel kinderen tot 18 jaar in huishoudens tot 130 procent van het sociaal minimum dat wordt bereikt met een meedoenregeling, per dorp

Bron: gemeente De Hoeksche Waard en CBS, bewerking Ecorys.

Ouderen

Uit onderzoek blijkt dat specifiek ouderen door verandering in wet- en regelgeving, een hoger risico lopen op het ontwikkelen van financiële problemen³. Ouderen komen minder snel in aanmerking

³ Zorgen voor thuiswonende ouderen (SCP, 2019).

voor een plek in een zorginstelling, omdat het aantal ouderen groeit en er te weinig plekken beschikbaar zijn. Dit in combinatie met veranderingen in de financiële situatie, bijvoorbeeld door het overlijden van een partner of het hebben van hoge zorgkosten, kan ertoe leiden dat ouderen financiële problemen ontwikkelen.

Uit de CBS-cijfers blijkt dat 65-plussers in de Hoeksche Waard relatief vaak een laag huishoudinkomen hebben (zie ook de grafieken in Bijlage 2). In Oranjewijk (Strijen) valt op dat er relatief veel 65-plussers wonen en dat het aandeel inwoners in deze leeftijdsgroep met een laag inkomen erg groot is. Oranjewijk is tevens een van de wijken waar het bereik van inkomensondersteunende regelingen erg laag ligt. Deze combinatie maakt dat het risico op verborgen armoede voor deze groep groot is. Voor Oranjewijk lijkt het daarom zinvol communicatie specifiek te richten op deze leeftijdsgroep.⁴

Werkenden

Alle geïnterviewde partijen geven aan dat armoede bij een steeds bredere groep inwoners kan spelen. Waar het vroeger met name de inwoners met een bijstandsuitkering betrof die vanwege een langdurig laag inkomen onvoldoende buffer en mogelijkheden hadden om te participeren, kan armoede steeds vaker vrij plotseling ontstaan en een grotere groep inwoners treffen; ook werkenden. Dit kan te maken hebben met het niet tijdig kunnen anticiperen op een plotselinge verandering van inkomen, bijvoorbeeld als gevolg van een echtscheiding, een onverkoopbaar huis, ontslag, ziekte⁵. Een van de geïnterviewde werkgevers onderschrijft dit verschijnsel. Echtscheiding of het verlies van een partner kan het begin zijn van schuldenproblematiek. De werkgever ziet dat het wegvallen van een partner voor sommige werknemers de start kan zijn van het ontstaan van financiële problemen, omdat de partner voorheen de financiën deed en de werknemer de vaardigheden mist.

Ruim een derde (36 procent) van de huishoudens met een inkomen tot 150 procent van het sociaal minimum heeft inkomen uit werk. Dat betekent dat een aanzienlijk deel van mensen met een laag inkomen niet afhankelijk is van de overheid voor hun inkomen en dus niet zonder meer in beeld is.

Zelfstandigen

Van alle werkenden hebben zelfstandigen de grootste kans om te leven van een laag inkomen. Volgens het SCP hadden in 2017 (de laatst bekende landelijke cijfers) 7,8 procent van de zzp'ers een laag inkomen.⁶ De gemeente Hoeksche Waard heeft een bovengemiddeld aantal zelfstandige ondernemers. Van alle banen in de Hoeksche Waard wordt 16,8% vervuld door zzp'ers. Landelijk ligt dit percentage op 11,4%. De Ondernemersvereniging Hoeksche Waard, medewerker Sociaal Raadslid en medewerker schulddienstverlening geven aan dat er voor deze groep soms nauwelijks hulp is, wat het risico op armoede en schuldenproblematiek voor deze groep vergroot. Als zelfstandige ondernemers met financiële problemen inderdaad ervaren dat zij niet bij de gemeente terecht kunnen voor hulp, is de kans groter dat zij ook niet in beeld zijn bij de gemeente.

⁴ Zoals eerder beschreven hebben we alleen gegevens over inkomen en niet over vermogen. Met name bij ouderen bestaat de kans dat zij ondanks een laag inkomen geen recht hebben op een inkomensondersteunende regeling omdat zij te veel eigen vermogen hebben. Dat zou een verklaring kunnen zijn voor een laag bereik in dorpen met relatief veel ouderen met een laag inkomen, zoals Oranjewijk.

⁵ Schuldpreventiewijzer. (Jungmann, N., & van Iperen, F, 2011).

⁶ Een inkomen onder het 'niet-veel-maar-toereiken criterium', zie <https://digitaal.scp.nl/armoedein kaart2019/werkende-en-niet-werkende-armen/>.

Wat zijn de gevolgen van leven in verborgen armoede?

Armoede kan verregaande gevolgen hebben voor iemands leven. Armoede zorgt bijvoorbeeld voor stress en heeft een negatief effect op de gezondheid. We staan kort stil bij twee belangrijke gevolgen van armoede die in het kader van dit onderzoek relevant zijn.

Ten eerste lopen inwoners van jong tot oud die te maken hebben met armoedeproblematiek een groter risico dat ze niet volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving. Voorbeelden zijn: niet meekunnen op schoolreis, werkweek, uitval op school, minder activiteiten kunnen ondernemen etc. Hulpverlenende organisaties en enkele partijen uit het maatschappelijk middenveld geven aan dat het risico dat mensen niet volwaardig kunnen meedoen groter is voor ouderen. Zij kampen vaker dan andere inwoners met eenzaamheid, omdat zij een relatief kleiner sociaal netwerk. Ouderen met een laag inkomen lopen daarom een extra groot risico op niet volledig mee kunnen doen in de samenleving.

Ten tweede blijkt uit onderzoek dat het langdurig leven in armoede leidt tot een lager IQ⁷. Inwoners hebben te veel (financiële) zorgen waardoor zij minder goede keuzes kunnen maken op de langere termijn. De zorgverzekeraar merkt op dat klanten met betalingsachterstanden vaak niet goed kunnen inschatten welk bedrag zij maandelijks kunnen missen om de schuld af te lossen. Uit de ervaringen van medewerkers die telefonisch contact hebben met klanten blijkt dat er vaak ook sprake is van spanning en stressklachten, zoals hoofdpijn. Een werkgever geeft aan dat werknemers met financiële problemen daar soms van wakker liggen. Een tegengesteld effect is ook mogelijk. Inwoners die juist onverschillig onder hun schuldsituatie zijn geworden.

Waarom zijn de mensen die in verborgen armoede leven niet in beeld bij de gemeente? Waarom vragen zij geen hulp?

Zowel hulpverlenende organisaties als het maatschappelijk middenveld geven aan dat inwoners met armoedeproblematiek niet altijd de ondersteuning ontvangen die ze nodig hebben, omdat zij drempels ervaren om hulp te vragen. Dit blijkt ook uit landelijke onderzoeken. Hierdoor blijft armoedeproblematiek verborgen. We benoemen drie voor de Hoeksche Waard relevante drempels:

1. Geïnterviewde partijen geven aan dat inwoners vaak niet eerder aan de bel trekken, omdat ze zich schamen voor hun problematiek. Uit landelijk onderzoek blijkt ook dat schaamte de grootste barrière vormt om hulp te vragen. Inwoners beschrijven het zoeken van hulp als een vorm van falen;⁸
2. Ten tweede geven hulpverlenende organisaties aan dat inwoners met armoedeproblematiek vaak toevalligerwijs in beeld komen, bijvoorbeeld tijdens signalerende huisbezoeken bij ouderen, of door doorverwijzingen vanuit andere organisaties. Dit duidt erop dat inwoners niet vaak zelf de eerste stap zetten om hulp vragen;
3. Ten derde geven hulpverlenende organisaties aan dat het kan voorkomen dat inwoners met armoedeproblematiek onvoldoende bekend zijn met de inhoud van de hulp waar zij potentieel recht op hebben. Zo denken ze bijvoorbeeld dat ze achteraf toch moeten betalen voor de hulp of hebben ze slechte ervaringen met eerder verkregen hulp.

⁷ De effecten van armoede op voelen, denken en doen (Plantinga, Zeelenburg, Breugelmans, 2018).

⁸ Afgelost is opgelost. Universiteit Groningen, 2016.

Wat kan de gemeente doen om mensen in verborgen armoede beter en eerder in beeld te krijgen?

Aanbeveling 1: Zet een centraal meldpunt op om meer signalen vroegtijdig op te vangen

Verschillende partijen geven aan dat er meer signalen van armoedeproblematiek met elkaar kunnen worden gecombineerd om zodoende meer inwoners in armoede vroegtijdig te bereiken. De huidige aanpak waarbij door medewerkers van HW Wonen en medewerkers schulddienstverlening van de gemeente huisbezoeken worden verricht naar aanleiding van achterstanden op de huur, heeft ertoe geleid dat het aantal huisuitzettingen is gedaald. Dit biedt aanleiding om de huidige aanpak uit te breiden en te versterken. Zo kunnen er naast signalen van huurachterstanden, ook signalen van energieleveranciers, zorgverzekeraars en het maatschappelijk middenveld worden opgehaald. Signalen kunnen met elkaar worden gecombineerd om inwoners in beeld te krijgen die te maken hebben met meerdere achterstanden. Het instellen van een centraal meldpunt, zoals RIS Matching en RIS Vroeg Eropaf van Inforing⁹ kan helpen om het combineren van signalen in goede banen te leiden en privacy te waarborgen. Daarnaast kan voor partners die de meer 'zachte signalen' opmerken, zoals scholen, kinderopvangorganisaties, kerken en werkgevers, het convenant "Samen werken aan het voorkomen van schulden en huisuitzettingen in de Hoeksche Waard"¹⁰ worden uitgebreid. Daarnaast adviseren wij om aan te sluiten bij het landelijk project Vroegsignalering in Nederland, zodat gebruik kan worden gemaakt van ervaringen van andere gemeenten die verder zijn in de ontwikkeling van Vroeg eropaf en met hen te spreken over de implementatie van een dergelijke project in de gemeentelijke organisatie.

Aanbeveling 2: Richt informatievoorziening meer in vanuit het perspectief van de doelgroep

Partners willen meer inwoners bereiken door de bekendheid van alle regelingen en voorzieningen die er zijn in de Hoeksche Waard te verbeteren en willen hierin meer samen optrekken. Nu communiceert elke partij dit los van elkaar, op verschillende websites en in krantjes. Ontwikkel samen met partners, communicatieadviseurs van de gemeente en ervaringsdeskundigen uit de doelgroep zelf een gezamenlijke communicatiestrategie om inwoners beter te bereiken. Belangrijk is dat er wordt nagedacht over de verschillende doelgroepen die de gemeente en haar partners willen bereiken en welke vorm van communicatie daarbij past. Zo kan voor jongeren aan de inzet van een vlogger worden gedacht. Voor ouderen kan juist een persoonlijk verhaal van een inwoner die hulp bij de thuisadministratie heeft gehad beter passend zijn. Sluit aan bij wat er al is, zoals bij het communicatieplan van het convenant "Samen werken aan het voorkomen van schulden en huisuitzettingen in de Hoeksche Waard". Versterk dit plan of breidt het uit met meerdere partners.

Wat kan de gemeente doen om mensen in verborgen armoede effectief te ondersteunen bij het vergroten van hun financiële zelfredzaamheid?

Aanbeveling 3: Bied laagdrempelige hulp bij financiële problemen

Partijen zien graag dat inwoners op meer plekken in het uitgestrekte gebied van de Hoeksche Waard terecht kunnen als zij vragen hebben over geldzaken. Dit zijn ook vragen over hoe om te gaan met het online zaken doen met de overheid. De overheid communiceert steeds meer digitaal en dit vereist digitale vaardigheden en taalvaardigheden die niet iedereen bezit. Werk daarom aan een goed gecoördineerde basisinfrastructuur om inwoners te ondersteunen, zodat zij geen voorzieningen of toeslagen mislopen en zij vroegtijdig om hulp vragen. Het moet voor inwoners duidelijk zijn waar en bij wie hulp rond financiële problemen geboden kan worden. Er is al heel veel in de Hoeksche Waard, maar niet alles is bij iedereen bekend. Te denken valt aan een samenwerkend netwerk van servicebalies, wijkteams, formulierhulp en andere hulpverlenende

⁹ Meer informatie over RIS Matching en RIS Vroeg Eropaf is te vinden via www.inforing.nl.

¹⁰ De convenantpartners zijn: HWwonen, Humanitas Hoeksche Waard en Goeree Overflakkee, Welzijn Hoeksche Waard, Dienst Gezondheid & Jeugd, Werk en Inkomen Hoeksche Waard (WIHW) en Gemeente Hoeksche Waard

organisaties waarbij de partners elkaar goed weten te vinden. Ook nieuwe initiatieven als Voorzieningenwijzer kunnen hieraan bijdragen.

Daarnaast geven hulpverlenende organisaties aan dat inwoners behoefte hebben aan laagdrempelig en persoonlijk contact. Het initiatief 'Bakkie in de buurt' van Welzijn Hoeksche Waard is hier een voorbeeld van. Op een lokale en toegankelijke plek wordt koffie aangeboden en worden mensen uitgenodigd om een praatje te maken over allerlei onderwerpen. Een andere optie is om hier een mobiel punt van te maken, bijvoorbeeld door met een koffiekar door de Hoeksche Waard te trekken, om zo met inwoners in contact te komen en mogelijk een korte financiële check met hen te doen. Omdat er sprake is van schaamte over schulden of financiële positie is het belangrijk om communicatie rond een dergelijk initiatief neutraal in te steken. Een plek om meer te horen over meer algemene zaken, zoals online zaken doen met de overheid, omgaan met DigiD. Dit zijn zaken waar iedereen mee te maken krijgt, ongeacht inkomen, en werkt daarom drempelverlagend. Bij de inzet van deze interventie kan ook worden geleerd van ervaringen elders. Zo trekt de bibliotheek in de Zaanstreek met een bakfiets langs verschillende wijken om inwoners informatie te bieden over omgaan met de digitale overheid. Dit levert veel positieve reacties op van inwoners. Bij de uitbreiding van lokale plekken ofwel de locaties die het mobiele punt aandoet, kan worden gefocust op de wijken waar het risico op verborgen armoede groot is, namelijk Oranjewijk (Strijen), 's-Gravendeel ('s-Gravendeel) en Numansdorp (Numansdorp).

Aanbeveling 4: Investeer in deskundigheidsbevordering en een sociale kaart

Om gericht samen te werken, signalen te herkennen en bespreekbaar te maken is meer deskundigheidsbevordering van hulpverlenende organisaties en het maatschappelijk middenveld nodig. Deze deskundigheidsbevordering kan op verschillende manieren worden ingevuld en moet een dynamisch karakter hebben en worden ingebed in de organisatie. Een mogelijke invulling van de deskundigheidsbevordering is een professionele training signalen herkennen en bespreekbaar maken. Deze training heeft als doel om signaalpartners, maatschappelijke partners en afdelingen binnen de gemeente te leren over signalen van armoede en het bespreekbaar maken ervan. Partijen uit het maatschappelijk middenveld geven aan weinig samen te werken met hulpverlenende organisaties. Hierdoor bestaat het risico dat kansen worden gemist in het vroegtijdig signaleren van armoedeproblematiek. Om de samenwerking te verbeteren, hebben het maatschappelijk middenveld en hulpverlenende organisaties behoefte aan een sociale kaart. De sociale kaart kan bijvoorbeeld in de vorm van een website worden opgezet. Op deze website staat een overzicht van alle hulporganisaties die actief zijn in de Hoeksche Waard, met de hulp die ze bieden. Ook is er een algemeen contactpersoon nodig die het overzicht heeft over de sociale kaart en zowel per mail als telefonisch bereikbaar is voor andere organisaties. Om de sociale kaart te beheren en te onderhouden is initiatief van alle partijen nodig. Allen moeten hiervan de meerwaarde zien en bereid zijn een actieve bijdrage te willen leveren.

Daarnaast kunnen op regelmatige basis netwerkbijeenkomsten worden georganiseerd, bijvoorbeeld een of twee keer per jaar. Op deze bijeenkomsten kunnen zowel organisaties uit het maatschappelijk middenveld en hulpverlenende organisaties worden uitgenodigd. Het doel hiervan is om elkaar te leren kennen en zicht te hebben op wie in welke dorp actief is en wat voor hulp organisaties bieden. Het initiatief voor het organiseren van dergelijke bijeenkomsten ligt bij samenwerkingspartners van de gemeente.

Aanbevelingen voor het ondersteunen van risicogroepen

Uit het onderzoek volgen vier risicogroepen voor verborgen armoede. Per risicogroep volgt hieronder een aanbeveling.

Kinderen/jongeren: Promoot interactief lesaanbod bij scholen en sportverenigingen

Kinderen en jongeren zijn een risicogroep. Partners geven aan dat er voor jongeren in samenwerking met scholen aan het versterken van financiële vaardigheden moet worden gewerkt. Het aanbod moet aansluiten bij hun belevingswereld. Hierin moeten ook ouders worden betrokken, omdat zij een grote rol spelen in de (financiële) opvoeding. Om dit in de praktijk te brengen, adviseren wij om scholen en sportverenigingen te inspireren met lesaanbod. Enkele voorbeelden zijn: The Money Academy¹¹, No Credit Game Over¹² en de Playback Theatergroep. Om dergelijke interventies te laten slagen is het belangrijk dat gemeente en school/sportvereniging samen optrekken vanuit een wederzijds belang.

Daarnaast moet blijvend worden ingezet op het versterken van de maatschappelijke participatie van kinderen door bijvoorbeeld het gebruik van fondsen zoals het Jeugdfonds Sport en Cultuur én Sam&¹³ te promoten op scholen en in de wijken waar een groot deel van de doelgroep zit, namelijk in Croonenburghwijk (Oud-Beijerland) en Oranjewijk (Strijen).

Ouderen: Versterk proactieve benadering ouderen in armoede

Partijen merken op dat een proactieve benadering nodig is om ouderen in armoede te bereiken, omdat er veel schaamte speelt onder deze groep en deze groep niet snel zelf aan de bel zal trekken. We adviseren de proactieve benadering richting ouderen voort te zetten, door de signalerende huisbezoeken die nu al uitgevoerd worden. Daarnaast is het belangrijk om ouderen met een laag inkomen kansen te bieden om erop uit te trekken en aan sociale activiteiten deel te nemen. Ten slotte draagt het versterken van digitale vaardigheden bij ouderen bij aan het versterken van de financiële zelfredzaamheid van ouderen. Mogelijk kunnen de Hoeksche Huiskamers van Welzijn Hoeksche Waard en de digivaardigheidscursussen in de bibliotheek beter worden gepromoot en vaker worden aangeboden op locaties in de verschillende dorpen. Aandachtspunt hierbij is het borgen van privacy en deskundigheid van vrijwilligers.

Werkenden: Informeer werkgevers over de hulp die zij kunnen bieden

Ruim een derde (36 procent) van de huishoudens met een inkomen tot 150 procent van het sociaal minimum heeft inkomen uit werk. Dit is een groep die het risico loopt op armoede en waar signalen van beginnende schulden of armoedeproblematiek door werkgevers opgemerkt kunnen worden. Breng de website "www.financieelfitwerknemers.nl" van Wijzer in Geldzaken actief onder de aandacht bij bedrijven zodat werkgevers hun werknemers kunnen informeren en ondersteunen.

Ondernemers: Richt een hulpstructuur voor ondernemers met financiële vragen in

Van alle werkenden hebben zelfstandigen de grootste kans om te leven van een laag inkomen. Volgens het SCP hadden in 2017 (de laatst bekende landelijke cijfers) 7,8 procent van de zzp'ers een laag inkomen.¹⁴ De gemeente heeft een bovengemiddeld aantal zelfstandige ondernemers. Van alle banen in de Hoeksche Waard wordt 16,8% vervuld door zzp'ers. Landelijk ligt dit percentage op 11,4%. De Ondernemersvereniging Hoeksche Waard, medewerker Sociaal Raadslid en medewerker schulddienstverlening geven aan dat er voor deze groep soms nauwelijks hulp is. Ondernemers zijn vaak gebaat bij hulp van andere ondernemers omdat dit laagdrempelig en herkenbaar is. Een hulpstructuur of platform waar ondernemers met financiële vragen elkaar kunnen vinden kan nuttig zijn. De gemeente speelt bij het opzetten van dergelijke structuur een faciliterende rol.

¹¹ Dit is een online platform met online trainingen over geld voor jongeren.

¹² Dit is een stadsspel dat jongeren op een interactieve manier laat ondervinden wat het betekent om op eigen benen te staan en schulden te hebben.

¹³ Samenvoerlekinderen.nl.

¹⁴ Een inkomen onder het 'niet-veel-maar-toereiken criterium', zie <https://digitaal.scp.nl/armoedein kaart2019/werkende-en-niet-werkende-armen/>.

1 Aanleiding en opzet van het onderzoek

1.1 Aanleiding

In 2019 is het Programmaplan Inclusie door het college van de gemeente Hoeksche Waard vastgesteld. Een plan waarin visie, ambitie en concrete doelstellingen staan om te komen tot een inclusieve gemeente: een gemeente waarin iedereen mee doet en erbij hoort. Binnen het programma zijn vijf thema's geformuleerd waarop de gemeente wil versnellen. Eén van deze thema's is 'Samenwerken tegen armoede', waarin de gemeente samen met partners meer inwoners die leven in armoede wil bereiken en ondersteunen, om op die manier bij te dragen aan de financiële zelfredzaamheid van inwoners van de Hoeksche Waard.

De gemeente wil graag via een onderzoek de verborgen armoede in de Hoeksche Waard in kaart brengen en heeft onderzoeksbureau Ecorys gevraagd dit onderzoek uit te voeren. Het onderzoek brengt de kenmerken van inwoners in verborgen armoede in kaart, biedt zicht op de oorzaken en gevolgen van leven in verborgen armoede en geeft aanknopingspunten voor toekomstig beleid.

De centrale vraag van het onderzoek luidt: Wat is de aard en omvang van verborgen armoede in de gemeente Hoeksche Waard en hoe kunnen mensen in armoede beter worden bereikt en ondersteund?

En de volgende deelvragen:

1. Hoe vaak komt verborgen armoede voor in de verschillende wijken in de gemeente Hoeksche Waard?
2. Wat zijn de kenmerken van huishoudens waarbij sprake is van verborgen armoede?
3. Wat zijn de gevolgen van leven in verborgen armoede?
4. Waarom zijn de mensen die in verborgen armoede leven niet in beeld bij de gemeente? Waarom vragen zij geen hulp?
5. Wat kan de gemeente doen om mensen in verborgen armoede beter en eerder in beeld te krijgen?
6. Wat kan de gemeente doen om mensen in verborgen armoede effectief te ondersteunen bij het vergroten van hun financiële zelfredzaamheid?

1.2 Opzet van het onderzoek

In de periode tussen oktober 2019 en februari 2020 hebben onderzoekers van Ecorys kwantitatief en kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Het kwantitatief onderzoek had als doel de omvang van verborgen armoede in de Hoeksche Waard vast te stellen. Hiertoe zijn specifieke gegevens over huishoudens met lage inkomens bij het CBS opgevraagd en gecombineerd met beschikbare cijfers van de gemeente over verstrekte inkomensondersteunende regelingen.

Het kwalitatief onderzoek had als doel zicht te krijgen op de oorzaken en gevolgen van leven in armoede en op knel- en verbeterpunten in de huidige aanpak. We voerden groepsgesprekken en individuele interviews met diverse partijen. We interviewden zowel partijen waar de gemeente nu al veelvuldig mee samenwerkt als partijen die armoede kunnen signaleren maar die nog geen actieve partner zijn van de gemeente op dit vraagstuk. Er zijn interviews uitgevoerd met de volgende signalerende partijen:

- Zorgverzekeraar (één);
- Werkgevers (één werkgever, en de Ondernemersvereniging Hoeksche Waard);
- Scholen (één school Primair Onderwijs en twee scholen Voortgezet Onderwijs);
- Sportverenigingen (twee);
- Kerken (zeven).

Daarnaast spraken we met de volgende hulpverlenende partijen en vrijwilligersorganisaties die hulp bieden of in contact komen met inwoners in armoede:

- Schulddienstverlening;
- Consulent Inkomen;
- HW Wonen;
- Welzijn Hoeksche Waard (maatschappelijk werk);
- Careyn (School Maatschappelijk werk);
- Kinderopvang (één organisatie);
- Kwadraad (Sociaal Raadslid);
- Kwadraad (Maatschappelijk Werk);
- Jeugdfonds Sport & Cultuur;
- Humanitas Thuisadministratie en Formulierenbrigade;
- Voedselbank Hoeksche Waard;
- Algemene Seniorenbond;
- Adviesraad Sociaal Domein.

De gesprekken voerden we aan de hand van interviewleidraden. De interviewleidraden stelden we op basis van literatuuronderzoek op (zie bijlage).

De conceptresultaten van het kwantitatieve en kwalitatieve onderzoek zijn in een bijeenkomst in februari 2020 gepresenteerd aan alle bovengenoemde partijen. Met de deelnemers is gereflecteerd op de resultaten én is gediscussieerd over mogelijke interventies. Dit leidde tot enkele aanscherpingen en aanvullingen die in dit onderzoeksrapport zijn meegenomen.

1.3 Kaders van het onderzoek

We bespreken hieronder de definitie van verborgen armoede, hoe we verborgen armoede in dit onderzoek meten, de afbakening, de representativiteit en enkele beperkingen van het onderzoek.

Definitie verborgen armoede

We hanteren de volgende definitie van verborgen armoede binnen dit onderzoek:

Inwoners die in verborgen armoede leven zijn inwoners die beperkt financieel zelfredzaam zijn en geen ondersteuning ontvangen. Inwoners die beperkt financieel zelfredzaam zijn, zijn inwoners waarbij de financiën niet in balans zijn en/of inwoners die als gevolg van financiële problemen belemmeringen ervaren in participatie.

Meten van verborgen armoede

Om de omvang van verborgen armoede te meten hebben we gekeken naar het aantal huishoudens met een inkomen tot 130 procent van het sociaal minimum in de Hoeksche Waard dat geen gebruik maakt van een inkomensondersteunende regeling van de gemeente. Op deze manier maken we een schatting van het aantal inwoners in de Hoeksche Waard dat in verborgen armoede leeft. Dit betreft een schatting van de omvang van deze groep, omdat:

1. hierbij geen rekening is gehouden met eventueel vermogen van een huishouden. Omvang van het vermogen van een huishouden bepaalt of een huishouden recht heeft op een regeling;
2. hierbij geen rekening gehouden is met het feit dat inwoners bewust geen gebruik maken van een inkomensondersteunende regeling van de gemeente omdat zij dit niet nodig vinden of omdat zij hulp op een andere manier organiseren, bijvoorbeeld via familie of kerk;
3. ook mensen met hogere inkomens in verborgen armoede kunnen leven, omdat door een plotselinge teruggang in inkomen – bijvoorbeeld als gevolg van echtscheiding of ontslag – inwoners in de financiële problemen kunnen komen.

Als we kijken naar de omvang van verborgen armoede nemen we deze aspecten niet mee, omdat de data geen mogelijkheid bieden de omvang in kaart te brengen. In de beantwoording van de meer kwalitatieve onderzoeksvragen over wat er nodig is om inwoners in verborgen armoede beter te bereiken en te ondersteunen nemen we deze aspecten wel mee.

Afbakening

Dit onderzoek is een nulmeting, het biedt een beschrijving van de huidige situatie vanuit kwantitatieve data en ervaringen vanuit verschillende perspectieven. Het zijn bevindingen opgetekend door de onderzoekers. Bevindingen die de gemeente naar eigen inzicht kan gebruiken bij de vormgeving van nieuw beleid. Dit onderzoek biedt een indicatie van de omvang van verborgen armoede. Het is geen effectstudie. Daarom doen wij geen uitspraken over de effectiviteit van de diverse regelingen van het armoedebeleid van de gemeente Hoeksche Waard. In 2017 is het effect van de inkomensregelingen die binnen de Hoeksche Waard worden toegepast, door het NIBUD onderzocht¹⁵. De uitkomsten van dit onderzoek hebben geen aanleiding gegeven om de regelingen aan te passen. Deze nulmeting geeft nog voldoende zicht op de situatie van nu.

Representativiteit

Om de kwalitatieve onderzoeksvragen te beantwoorden is gekozen voor het inventariseren van ervaringen van een diverse groep partijen die direct of indirect met inwoners in armoede te maken hebben. Er is gekozen voor een brede inventarisatie en daardoor een beperkte mate van diepgang per organisatie. Interviews en groepsgesprekken vonden na elkaar plaats. Ervaringen en inzichten van de ene partij zijn getoetst en verrijkt met ervaringen van andere partijen. Hierdoor hebben we een rijk beeld gekregen van hoe het bereiken en ondersteunen van in armoede levende Hoeksche Waarders ervaren is.

Het is een keuze geweest om het perspectief van de belanghebbende inwoners indirect op te halen via onder andere de Adviesraad Sociaal Domein en de professionals en vrijwilligers die in de uitvoering van hun werk dagelijks met inwoners in armoede te maken hebben. Belangrijk daarbij is dat juist de mensen in verborgen armoede niet zomaar te vinden zijn. Het had een uitgebreider aanpak gevraagd om een representatieve groep inwoners in verborgen armoede te bereiken en vervolgens bereid te vinden voor een gesprek. In het belang van de voortgang is daarom deze keuze gemaakt.

Beperkingen in de data

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van gegevens die specifiek voor dit onderzoek zijn opgevraagd bij het CBS.¹⁶ De opgeleverde tabellen bevatten informatie over het aantal inwoners per dorp, wijk en leeftijdsgroep dat leeft op of onder verschillende inkomensgrenzen. Ook is het aantal inwoners dat werk als voornaamste inkomstenbron heeft meegenomen. Het streven was om nog meer kenmerken van de betreffende inwoners te analyseren zoals statushouders, laaggeletterden, inwoners met een licht verstandelijke beperking of met een chronische ziekte. Dit

¹⁵ Minima-effectrapportage WIHW 2017, NIBUD.

¹⁶ <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2020/05/personen-met-laag-inkomen-in-hoeksche-waard-2018>.

bleek vanwege privacywetgeving niet mogelijk; de groepen zouden dermate klein worden dat het risico op onthulling van personen te groot zou worden. Daarom hebben we ons in dit onderzoek beperkt tot de kenmerken dorp, wijk, leeftijd en voornaamste inkomstenbron.

Om het bereik van de inkomensondersteunende regelingen te schatten heeft de gemeente geanonimiseerde gegevens beschikbaar gesteld van toegekende regelingen in 2018. Het aantal en soort toegekende regelingen was per wijk beschikbaar (op basis van postcode) en het aantal unieke personen dat een regeling heeft ontvangen was per dorp beschikbaar. Er was geen informatie beschikbaar over de kenmerken van personen met een regeling, waardoor het niet mogelijk was om meer zicht te krijgen op wie deze personen precies zijn (mannen of vrouwen, leeftijd, voornaamste inkomstenbron).

Tot slot hebben de gepresenteerde cijfers allemaal betrekking op het jaar 2018, tenzij anders vermeld. De reden hiervoor is dat er geen recentere cijfers beschikbaar zijn bij het CBS. Cijfers op microniveau over inkomens zijn altijd met meer dan een jaar vertraging beschikbaar.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 geeft een inzicht in de omvang van verborgen armoede in verschillende dorpen van de Hoeksche Waard. In hoofdstuk 3 beschrijven we wat oorzaken en gevolgen zijn van leven in armoede voor verschillende type huishoudens. Hoofdstuk 4 gaat in op het bereiken en ondersteunen van inwoners in armoede. In hoofdstuk 5 doen we aanbevelingen voor interventies om meer inwoners in armoede te bereiken en passend te ondersteunen.

2 Armoede in de Hoeksche Waard in cijfers

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk schetsen we een beeld van de omvang van armoede en verborgen armoede in de gemeente Hoeksche Waard over het jaar 2018. We schetsen eerst een beeld van de gemeente Hoeksche Waard aan de hand van enkele kengetallen over de bevolkingsopbouw, economie en het domein van werk en inkomen. Dan gaan we dieper in op hoe we een laag inkomen definiëren in het kader van dit onderzoek en hoeveel huishoudens in de gemeente Hoeksche Waard aan deze definitie voldoen. Vervolgens beschrijven we de regelingen die meegenomen zijn in dit onderzoek en presenteren we de bevindingen over het bereik van de inkomensondersteunende regelingen in verschillende dorpen en wijken binnen de gemeente.

2.2 De Hoeksche Waard in het kort

De Hoeksche Waard had op 1 januari 2020 87.461 inwoners.¹⁷ De gemeente bestaat uit 14 dorpen en strekt zich uit over een groot gebied. De gemeente heeft hierdoor een lage bevolkingsdichtheid: 322 inwoners per vierkante kilometer tegenover 513 in Nederland gemiddeld. Dat blijkt ook uit de woningdichtheid; die is 140 woningen per vierkante kilometer, tegenover 232 woningen landelijk.¹⁸

De gemeente kent een relatief groot aandeel meerpersoonshuishoudens en weinig eenpersoonshuishoudens: 28 procent van de huishoudens bestaat uit één persoon, terwijl dit landelijk 38 procent is. De grote groep meerpersoonshuishoudens bestaat zowel uit huishoudens met als zonder kinderen; beide groepen zijn groter dan het landelijke gemiddelde.

De gemeente Hoeksche Waard is ook een bedrijvige gemeente. Het heeft met 122 bedrijfsvestigingen per duizend inwoners een gemiddeld vestigingsklimaat en met 2,8 procent werklozen een laag werkloosheidspercentage. De gemeente heeft een bovengemiddeld aantal zelfstandige ondernemers, namelijk 40 procent, tegenover een landelijk gemiddelde van 37 procent.

Tot slot lag het gemiddeld besteedbaar inkomen in 2017¹⁹ met 47 duizend euro hoger dan het landelijk gemiddelde (42 duizend euro).²⁰ Slechts 5,4 procent van de huishoudens had in 2017 een inkomen dat viel binnen de 10 procent laagste inkomens landelijk. Dit kwam in dat jaar neer op een besteedbaar jaarlijks huishoudinkomen tot 15,1 duizend euro. 12,4 procent van de huishoudens in de Hoeksche Waard had een inkomen dat viel binnen de 10 procent hoogste inkomens landelijk; dat kwam in 2017 overeen met een besteedbaar jaarlijks huishoudinkomen boven de 72,4 duizend euro.

2.3 Lage inkomens in de gemeente Hoeksche Waard

De gemeente Hoeksche Waard heeft een relatief beperkt aantal huishoudens met een laag inkomen. Maar hoeveel zijn het er? En hoe zijn deze huishoudens binnen de gemeente verdeeld?

¹⁷ <https://opendata.cbs.nl/statline>

¹⁸ Tenzij anders aangegeven, is de informatie uit deze paragraaf afkomstig van www.waarstaatjegemeente.nl

¹⁹ Dit zijn de laatste bekende inkomenscijfers die het CBS beschikbaar heeft.

²⁰ CBS Statline, regionale kerncijfers 2017.

Voordat we deze vragen beantwoorden, staan we eerst stil bij wat we verstaan onder een laag inkomen.

2.3.1 *Wat is een laag inkomen?*

De inzichten over wat onder armoede verstaan moet worden, lopen uiteen. Het CBS verwoordt het in de publicatie *Armoede en Sociale Uitsluiting* (2019) als volgt:²¹

Dat armoede in West-Europese landen, anders dan in veel ontwikkelingslanden, niet zozeer een kwestie van fysiek overleven is, maar veeleer in relatie staat tot het algemeen welvaartsniveau van de samenleving waarvan personen deel uitmaken, daarover bestaat grotendeels wel overeenstemming. In Nederland is dit welvaartsniveau dusdanig dat in beginsel iedere burger een dak boven zijn hoofd heeft, geen honger hoeft te lijden, zich deugdelijk kan kleden en toegang heeft tot medische zorg. In dit opzicht bestaat er geen armoede in Nederland. Toch zijn er wel degelijk verschillen in levensstandaard: niet iedereen beschikt over toereikend inkomen om in voldoende mate in de maatschappij te kunnen participeren. De in Nederland gebruikte armoedefinities beogen inhoud te geven aan een minimaal noodzakelijk geacht pakket van levensbehoeften.

Het CBS spreekt van huishoudens 'met een inkomen onder de lage-inkomensgrens' (kortweg huishoudens met een laag inkomen) of van 'huishoudens met kans op armoede'. Deze grens lag in 2018 voor een alleenstaande op 1060 euro per maand (netto). Het SCP hanteert in zijn benadering van armoede een budget waarover een persoon of huishouden moet kunnen beschikken om de minimaal noodzakelijke goederen en voorzieningen te kunnen kopen.²² Dit zogenaamde 'basisbehoeftebudget' lag in 2017²³ voor een alleenstaande op 1040 euro per maand (netto) en dus bijna gelijk aan de lage inkomensgrens van het CBS. Ter vergelijking: het bijstandsniveau van een alleenstaande lag begin 2018 op 992 euro.²⁴

Een andere wijze om armoede in kaart te brengen is inkomens te toetsen aan het sociaal minimum. Dit is een beleidsmatige grens die is gebaseerd op het wettelijk bestaansminimum dat in de politieke besluitvorming is vastgesteld. Voor mensen tot 65 jaar is dit gelijk aan de geldende bijstandsnorm; voor mensen boven de 65 is dit de geldende AOW-norm. Gemeenten relateren hun minimabeleid veelal aan het sociaal minimum, en stellen regelingen beschikbaar voor inwoners die een inkomen hebben op of onder 110, 120 of 130 procent van deze grens. De gemeente Hoeksche Waard heeft als uitgangspunt dat burgers met een inkomen tot 130 procent van het sociaal minimum aanspraak kunnen maken op een inkomensondersteunende regeling. Deze regelingen worden in de vorm van bijzondere bijstand aan huishoudens verstrekt. Dit komt in de praktijk neer op een inkomen van 1289 euro per maand (netto, inclusief vakantiegeld) voor een alleenstaande tot 65 jaar.²⁵ Deze grens hanteren we in dit onderzoek bij het presenteren van cijfers over huishoudens met een laag inkomen.

2.3.2 *Lage inkomens in de gemeente Hoeksche Waard*

In deze paragraaf schetsen we een beknopt beeld van lage inkomens in de Hoeksche Waard (zie bijlage 2 voor meer achtergrondkenmerken). Dit beeld is gebaseerd op gegevens die door CBS beschikbaar zijn gesteld en hebben betrekking op kalenderjaar 2018.

²¹ Zie <https://longreads.cbs.nl/armoede-en-sociale-uitsluiting-2019/>.

²² Zie <https://digitaal.scp.nl/armoedeinkaart2019/>.

²³ Dit is het laatste jaar waarover SCP armoedecijfers heeft gepubliceerd.

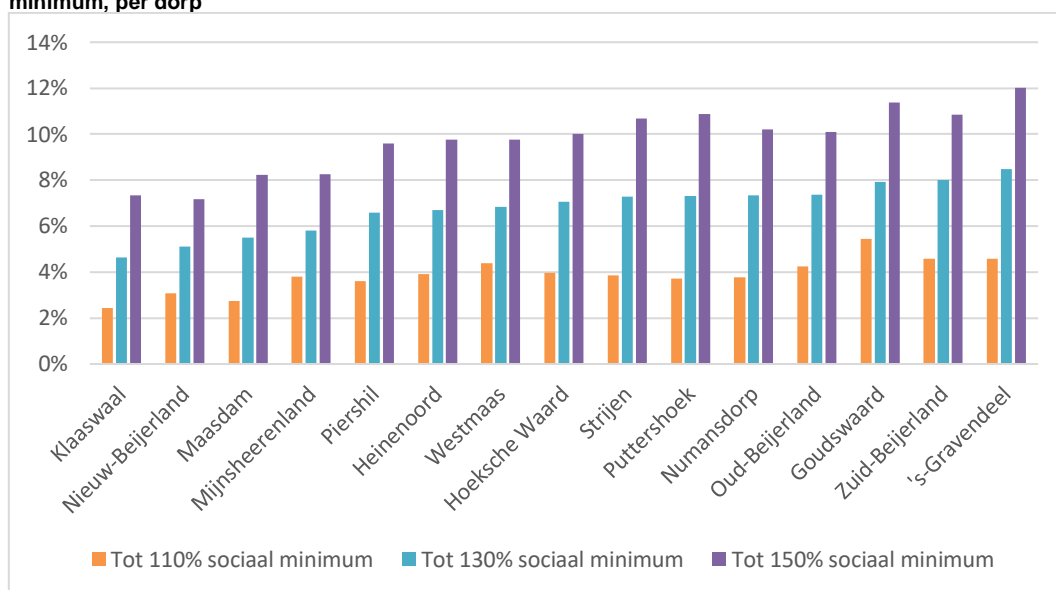
²⁴ Zie <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2017/12/15/uitkeringsbedragen-per-1-januari-2018>.

²⁵ Gebaseerd op de gepubliceerde bedragen van de Rijksoverheid, zie vorige voetnoot.

Figuur 2.1 geeft het aandeel personen weer in de Hoeksche Waard dat leeft van een inkomen op of onder drie inkomensgrenzen: 110, 130 en 150 procent van het sociaal minimum. De regelingen van de gemeente Hoeksche Waard zijn gericht op huishoudens op een inkomen tot 130 procent, maar ook huishoudens met een inkomen tot 150 procent kunnen een risico lopen op armoede, daarom nemen we ook deze groep mee in de cijfers. Voor de gehele gemeente geldt dat respectievelijk 4, 7 en 10 procent onder de genoemde inkomensgroepen valt: dat houdt in dat 3410 personen op of onder 110 procent van het sociaal minimum leven, 6080 op of onder 130 procent en 8630 op of onder 150 procent. In Nederland als geheel betrof het in 2018 7,7, 11,9 en 15,8 procent.²⁶ De Hoeksche Waard heeft gemiddeld dus relatief weinig inwoners met een laag inkomen.

Als we naar de verschillen per dorp kijken zien we dat Klaaswaal en Nieuw-Beijerland op alle drie de inkomensgrenzen relatief de kleinste groep inwoners hebben. Aan de bovenkant zitten Goudswaard, Zuid-Beijerland en 's-Gravendeel.

Figuur 2.1 Aandeel personen met huishoudinkomen tot 110, 130 en 150 procent van het sociaal minimum, per dorp

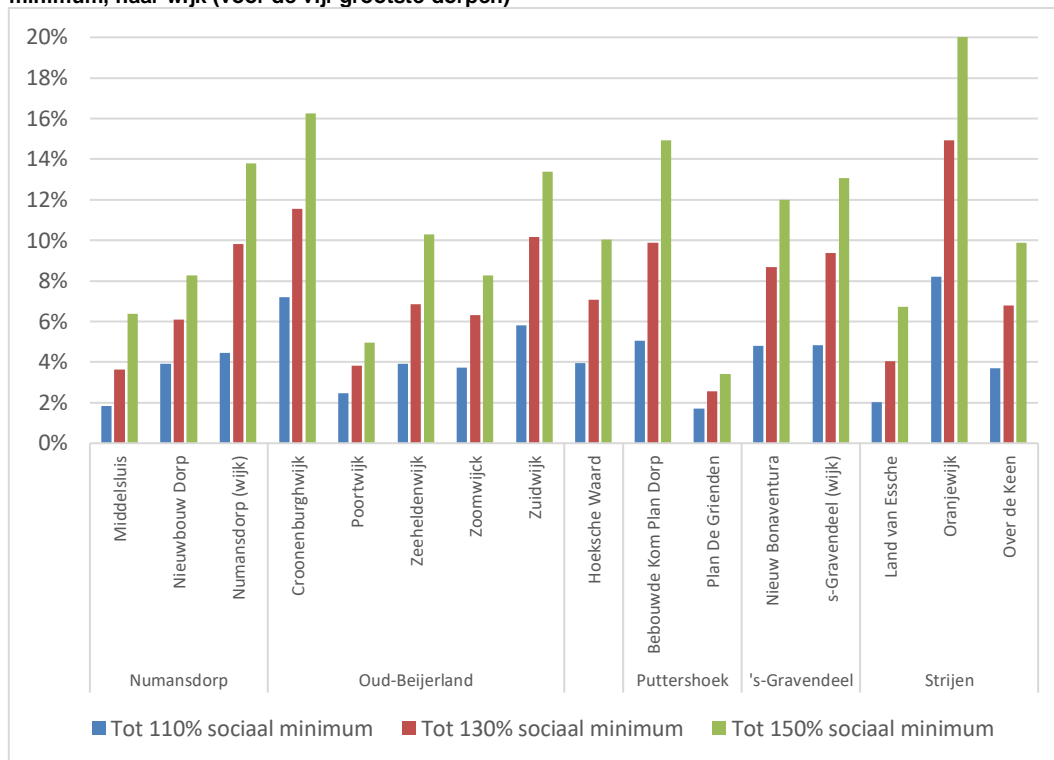
Bron: CBS, bewerking Ecorys.

In de vijf grootste dorpen (te weten: Numansdorp, Oud-Beijerland, Puttershoek, 's-Gravendeel en Strijen) hebben we een selectie van wijken nader bekeken (zie Figuur 2.1).²⁷ Daaruit blijkt dat de verschillen binnen de dorpen aanzienlijk zijn. In Middelsluis (Numansdorp), Poortwijk (Oud-Beijerland), Plan de Grienden (Puttershoek) en Land van Essche (Strijen) hebben relatief weinig inwoners een inkomen binnen de drie grenzen. In Numansdorp (Numansdorp), Croonenburghwijk (Oud-Beijerland), Zuidwijk (Oud-Beijerland), Bebouwde Kom Plan Dorp (Puttershoek) en Oranjewijk (Strijen) betreft het juist een relatief grote groep.

²⁶ Zie <https://opendata.cbs.nl/statline>

²⁷ Hiervoor hebben we gebruik gemaakt van de CBS-indeling voor wijken en buurten uit 2018, dus vóór de samenvoeging van de oude gemeenten tot De Hoeksche Waard. In de bijlage 1 is een weergave opgenomen van de verschillende wijken in de 5 grootste dorpen.

Figuur 2.2 Aandeel personen met huishoudinkomen tot 110, 130 en 150 procent van het sociaal minimum, naar wijk (voor de vijf grootste dorpen)

Bron: CBS, bewerking Ecorys.

Kinderen in huishoudens met een laag inkomen

In 2018 leefde in Nederland 11,8 procent van de kinderen tot 18 jaar in een huishouden dat rond komt van een inkomen tot 130 procent van het sociaal minimum en 8,3 procent in een huishouden dat rond komt van een inkomen tot 110 procent van het sociaal minimum.²⁸ In de Hoeksche Waard ligt het aandeel kinderen tot 18 jaar in huishoudens met lage inkomens een stuk lager, namelijk op 5,8 procent in huishoudens tot 130 procent van het sociaal minimum (dat zijn 970 van de in totaal 16.700 kinderen tot 18 jaar in de Hoeksche Waard) en 4,1 procent in huishoudens tot 110 procent van het sociaal minimum (dat zijn 680 van de 16.700 kinderen tot 18 jaar in de Hoeksche Waard).²⁹

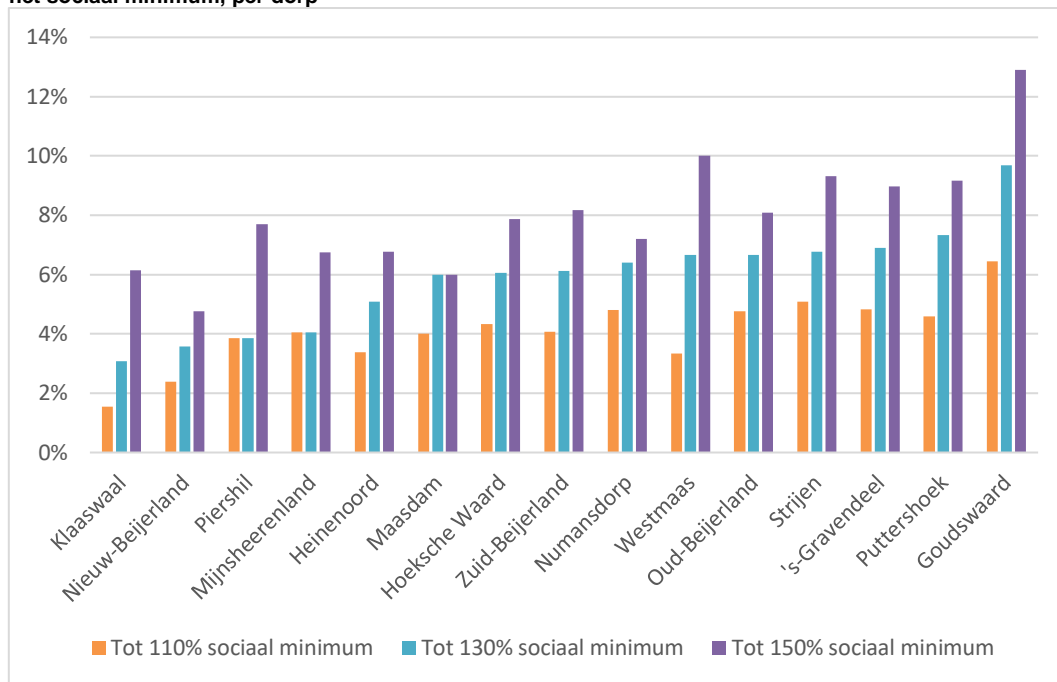
De opgevraagde CBS-cijfers bieden inzicht in de verschillen per dorp en wijk, zoals weergegeven in Figuur 2.3 en Figuur 2.4. Let op: dit betreft cijfers voor kinderen tot 15 jaar en niet zoals hierboven benoemd tot 18 jaar.³⁰ De dorpen verschillen aanzienlijk van elkaar: in Klaaswaal, Nieuw-Beijerland en Piershil woont minder dan 4 procent van de kinderen in een huishouden met een inkomen tot 130 procent van het sociaal minimum, terwijl dat in Goudswaard bijna 10 procent is.

²⁸ <https://opendata.cbs.nl/statline/>

²⁹ Idem.

³⁰ In de uitvraag is aangesloten bij de leeftijdsgroepen die CBS hanteert: tot 15 jaar, 15 tot 25 jaar, 25 tot 45 jaar, 45 tot 65 jaar en 65 jaar of ouder.

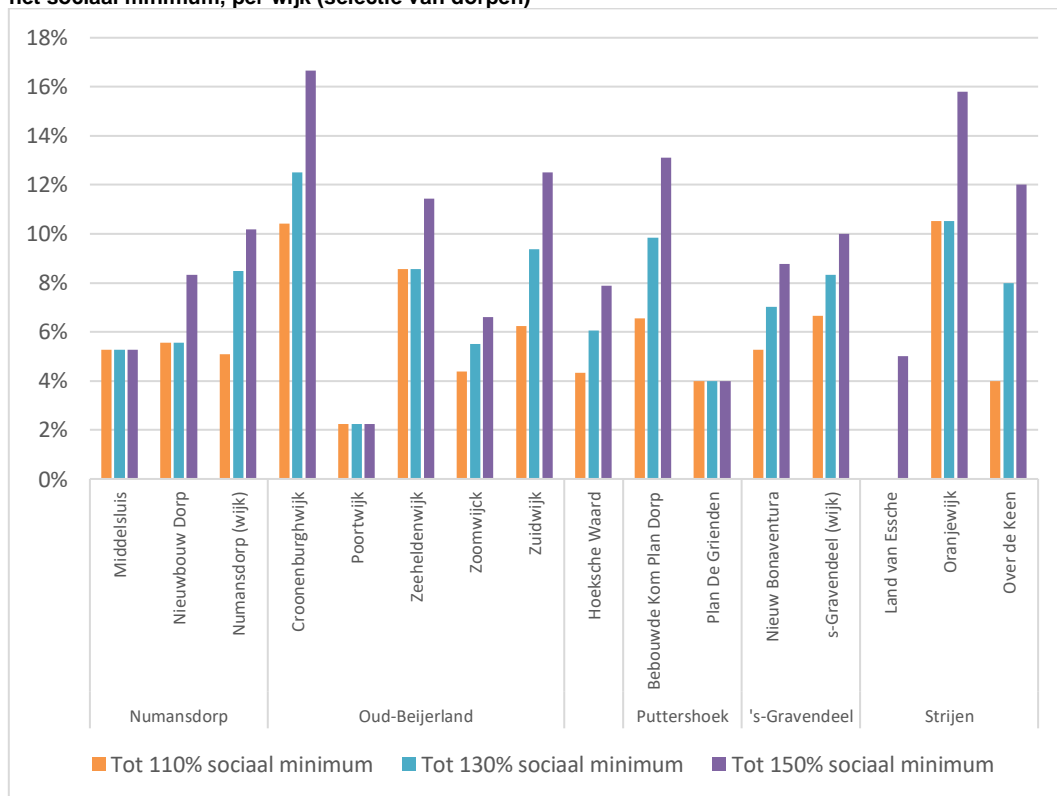
Figuur 2.3 Aandeel personen tussen 0 en 15 jaar met huishoudinkomen tot 110, 130 en 150 procent van het sociaal minimum, per dorp

Bron: CBS. Bewerking Ecorys.

Figuur 2.4 laat een nadere uitsplitsing per wijk zien. Hier zien we dat Croonenburghwijk (Oud-Beijerland) en Oranjewijk (Strijen) eruit springen. Daar ligt het aantal kinderen tot en met 15 jaar dat opgroeit in een gezin met een huishoudinkomen tot 130 procent boven de 10 procent.

Figuur 2.4 Aandeel personen tussen 0 en 15 jaar met huishoudinkomen tot 110, 130 en 150 procent van het sociaal minimum, per wijk (selectie van dorpen)

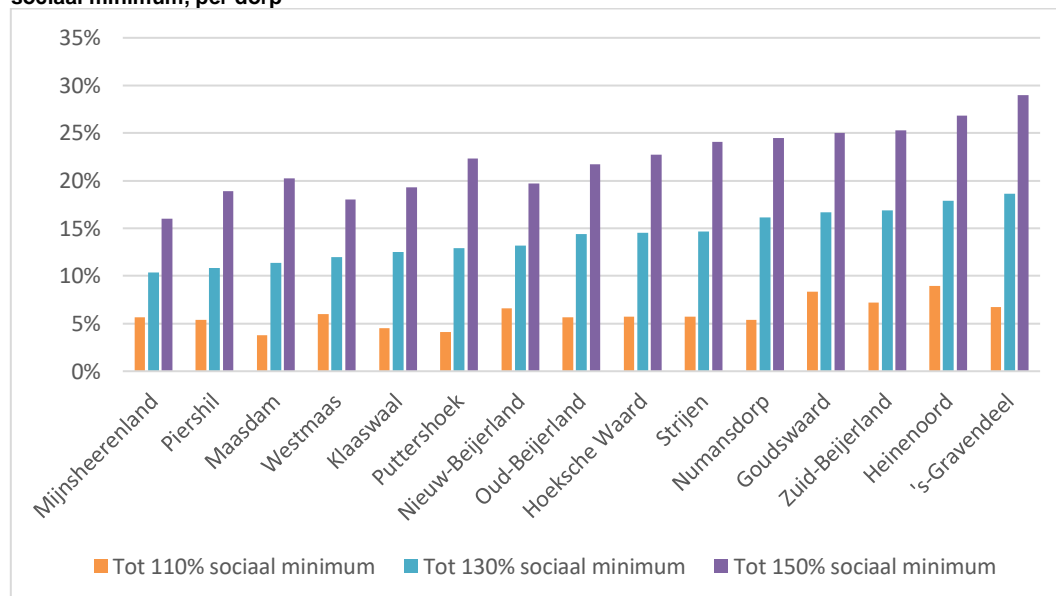

Bron: CBS. Bewerking Ecorys. Gelijke groepen komen doordat CBS afgeronde aantallen oplevert: er is dan te weinig verschil tussen de inkomensgroepen. Lege waarden komen doordat CBS minimumgroepen van 10 oplevert; dit betreft dus te kleine groepen om een waarde te presenteren.

Ouderen in huishoudens met een laag inkomen

In 2018 leefde in Nederland 9,6 procent van de ouderen (ouder dan 65 jaar) in een huishouden dat rondkomt van een inkomen tot 110 procent van het sociaal minimum.³¹ We zien dat dit percentage in de Hoeksche Waard gemiddeld lager ligt, namelijk op 5,7 procent (Figuur 2.5). Dat komt neer op 1070 inwoners boven de 65 jaar. Als we kijken naar de ouderen die leven van een huishoudinkomen tot 130 procent van het sociaal minimum (14,5 procent, oftewel 2730 inwoners in De Hoeksche Waard), hebben Heinenoord en 's-Gravendeel met respectievelijk 17,9 en 18,7 procent het hoogste aandeel. Mijnsheerenland en Piershil hebben met minder dan 11 procent het laagste aandeel ouderen dat leeft van een inkomen tot 130 procent van het sociaal minimum.

Figuur 2.5 Aandeel personen vanaf 65 jaar met huishoudinkomen tot 110, 130 en 150 procent van het sociaal minimum, per dorp

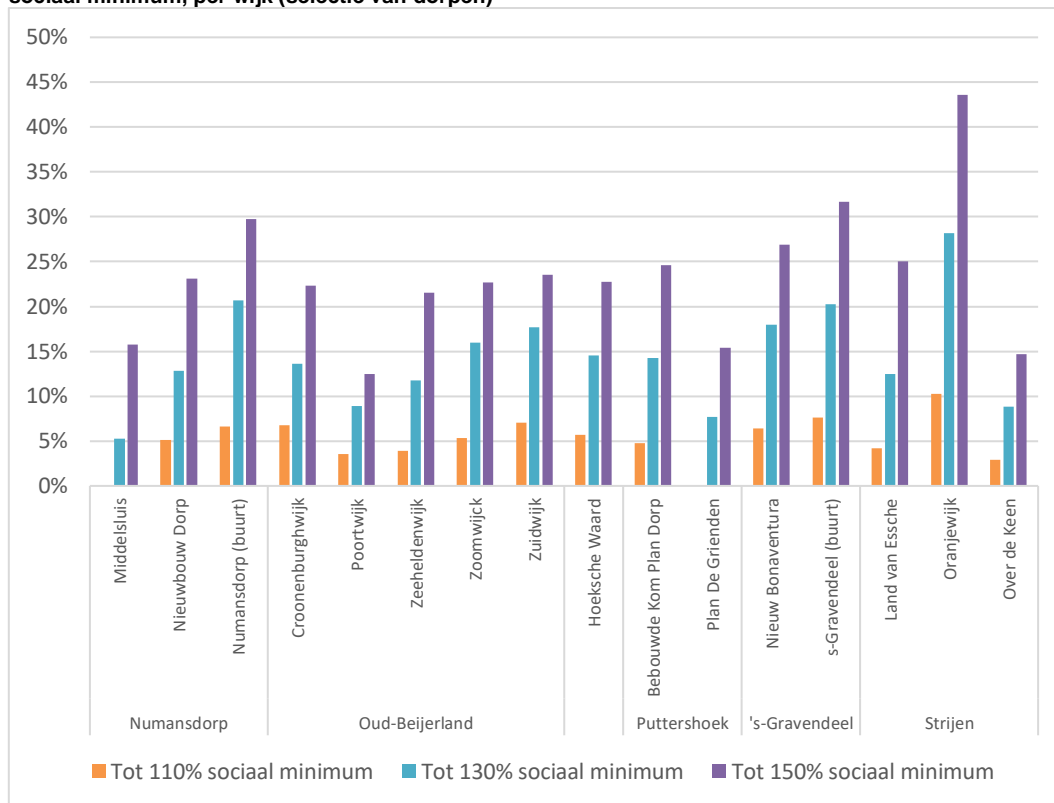
Bron: CBS. Bewerking Ecorys.

Figuur 2.6 biedt een nadere uitsplitsing per wijk. Net als eerder springt ook hier Oranjewijk (Strijen) eruit. Relatief veel inwoners van 65 jaar en ouder wonen in een huishouden met een laag inkomen.

³¹ <https://opendata.cbs.nl/statline/>

CBS publiceert geen landelijke gegevens over het aantal ouderen dat leeft van een inkomen tot 130% van het sociaal minimum.

Figuur 2.6 Aandeel personen vanaf 65 jaar met huishoudinkomen tot 110, 130 en 150 procent van het sociaal minimum, per wijk (selectie van dorpen)

Bron: CBS. Bewerking Ecorys.

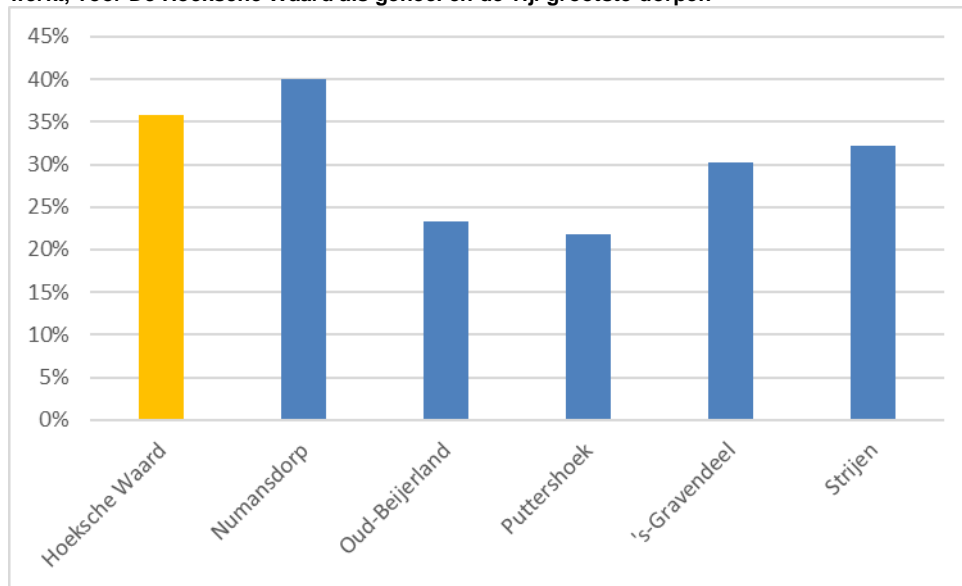
Werkenden in huishoudens met een laag inkomen

Tot slot is van de vijf grootste dorpen informatie beschikbaar over het aantal inwoners met een laag inkomen dat werkt (zie Figuur 2.7).³² Dat is interessant omdat het informatie geeft over in hoeverre mensen met lage inkomens in hun eigen inkomen voorzien, of dat zij hiervoor afhankelijk zijn van bijvoorbeeld de gemeente en dus reeds op enige manier in beeld zijn. Om een zo groot mogelijke groep mee te kunnen nemen, kiezen we voor de inkomensgrens van 150 procent van het sociaal minimum.

In de Hoeksche Waard als geheel leven 2790 personen tussen de 25 en 65 jaar in een huishouden met een inkomen tot 150 procent van het sociaal minimum. 1000 van hen hebben werk als belangrijkste inkomstenbron; dat is 36 procent. In Numansdorp is het aandeel personen met een laag inkomen dat werkt met 40 procent het hoogst van de vijf dorpen.

³² De informatie is niet voor iedere dorp en wijk beschikbaar omdat bij de kleinere dorpen en wijken het aantal te laag is om te publiceren. Het CBS hanteert voor gegevens over inkomensbronnen namelijk een minimumgroep van 100 personen. Omdat het CBS ook op honderdtallen afrondt, presenteren we hier de minimumwaarden; de waarden kunnen in praktijk iets hoger liggen.

Figuur 2.7 Aandeel personen tussen 25 en 65 met inkomen tot 150 procent van het sociaal minimum dat werkt, voor De Hoeksche Waard als geheel en de vijf grootste dorpen

Bron: CBS. Bewerking Ecorys.

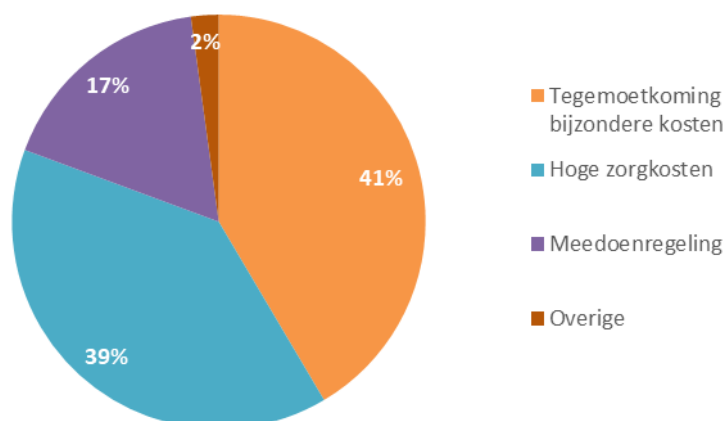
2.4 Bereik van inkomensondersteunende regelingen in de Hoeksche Waard

In deze paragraaf presenteren we de bevindingen van onze analyse naar het bereik van enkele inkomensondersteunende regelingen in de gemeente De Hoeksche Waard. We starten met een korte beschrijving van de geanalyseerde regelingen.

2.4.1 Soorten regelingen

De regelingen die in het kader van dit onderzoek zijn geanalyseerd vallen onder vier categorieën. Onderstaande figuur laat zien hoe vaak de verschillende regelingen binnen de vier genoemde categorieën zijn toegekend in 2018. In totaal is er 3280 keer een regeling toegekend.

Figuur 2.8 Verdeling ingezette inkomensondersteunende regelingen 2018

Bron: Gemeente de Hoeksche Waard. NB: door afronding tellen de cijfers niet op tot 100 procent.

- **Tegemoetkoming bijzondere kosten.** Deze tegemoetkoming wordt ingezet voor uiteenlopende doeleinden. De regeling kent bijna 20 verschillende categorieën, waarvan de vijf meest verstrekte zijn:

- Maatschappelijke participatie volwassenen; standaardbedrag van 100 euro (45 procent);
- Individuele inkomens toeslag (21 procent);
- Bewindvoeringskosten (9 procent);
- Rechtshulp, griffie en bewind (7 procent);
- Verhuis- en inrichtingskosten (6 procent).
- **Tegemoetkoming hoge zorgkosten.** Deze tegemoetkoming is specifiek bedoeld om mensen te ondersteunen die geconfronteerd worden met hoge zorgkosten;
- **Meedoenregeling.** Deze regeling is bedoeld om kinderen tot 18 jaar mee te kunnen laten doen aan activiteiten en toegang te bieden tot schoolgerelateerde zaken;
- **Overige.** Een kleine restgroep met individuele regelingen (maatwerk) die niet in bovenstaande categorieën vallen.

Regelingen Jeugdsportfonds

Naast de inkomensondersteunende regelingen die de gemeente inzet, hebben we ook gegevens geanalyseerd van verstrekkingen vanuit het Jeugdsportfonds. Op basis van de gegevens die het fonds ons heeft verstrekt, weten we dat er in 2018 262 regelingen zijn verstrekt.³³

2.4.2 Bereik van inkomensondersteunende regelingen

Om inzicht te krijgen in verborgen armoede is het belangrijk te weten wie al wel bereikt wordt met de huidige inkomensondersteunende regelingen en hoe groot de groep rechthebbenden is die niet in beeld is bij de gemeente. Dit doen we door het aantal huishoudens met één of meerdere regelingen te vergelijken met het aantal huishoudens dat naar verwachting recht heeft op een inkomensondersteunende regeling. We schrijven bewust 'naar verwachting' omdat we op basis van de inkomenscijfers van het CBS geen exacte weergave van het aantal rechthebbenden kunnen geven. Dit komt met name doordat we alleen gegevens hebben over huishoudinkomen, en niet over vermogen, terwijl het vermogen mede van invloed is op het recht op een regeling. Door alleen te kijken naar het inkomen schatten we waarschijnlijk het aantal huishoudens dat recht heeft op een regeling hoger in dan daadwerkelijk het geval is.

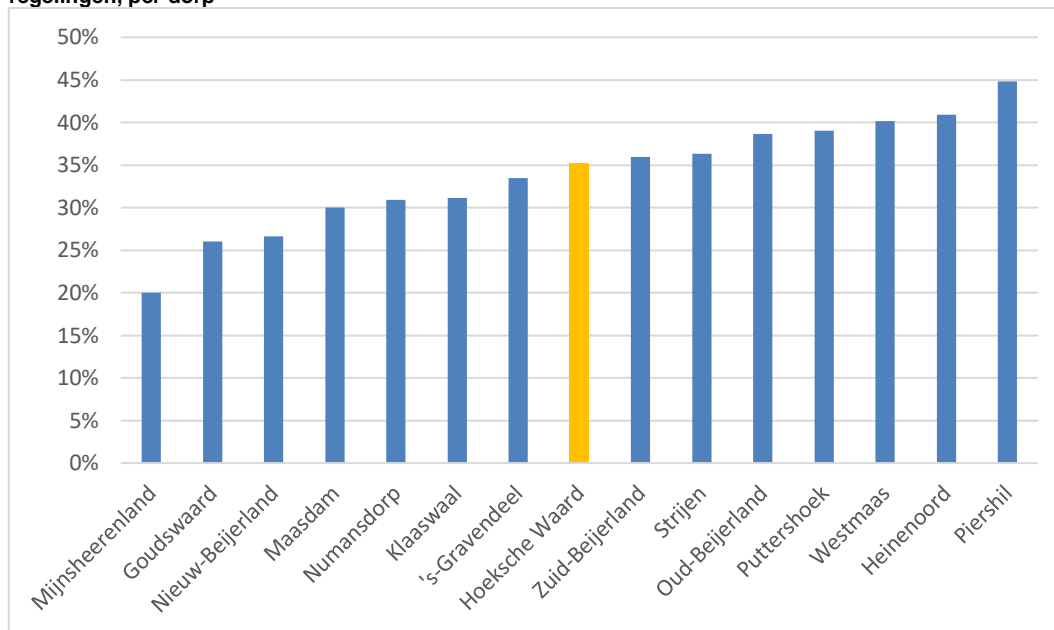
Huishoudens met een inkomensondersteunende regeling per dorp

Figuur 2.9 laat zien wat het percentage huishoudens tot 130 procent van het sociaal minimum is dat bereikt wordt met één of meerdere inkomensondersteunende maatregelen. Gemiddeld is het bereik in de Hoeksche Waard 35 procent; dat betekent dat 902 van de 2565 huishoudens³⁴ in deze categorie worden bereikt. We zien dat dit aantal per dorp sterk verschilt: waar in sommige dorpen 40-45 procent van de huishoudens die mogelijk in aanmerking komen bereikt wordt met een regeling, zijn er ook dorpen waar dit minder dan 30 procent is. Dit is een indicatie dat in sommige dorpen huishoudens in armoede beter bereikt worden dan in andere dorpen: huishoudens met een inkomen tot 130 procent van het sociaal minimum in Westmaas, Heinenoord en Piershil hebben een veel grotere kans om een regeling te hebben dan dezelfde huishoudens in Mijnsheerenland, Goudswaard en Nieuw-Beijerland.

³³ In het kader van privacy zijn alleen gegevens verstrekt van het aantal regelingen over de gehele gemeente. Het is niet bekend in welke dorpen en wijken de regelingen zijn verstrekt of aan welke huishoudens.

³⁴ De huishoudens waarin de 6080 inwoners met een huishoudinkomen tot 130% van het sociaal minimum wonen.

Figuur 2.9 Aandeel huishoudens tot 130 procent van het sociaal minimum met een of meerdere regelingen, per dorp

Bron: gemeente Hoeksche Waard en CBS, bewerking Ecorys.

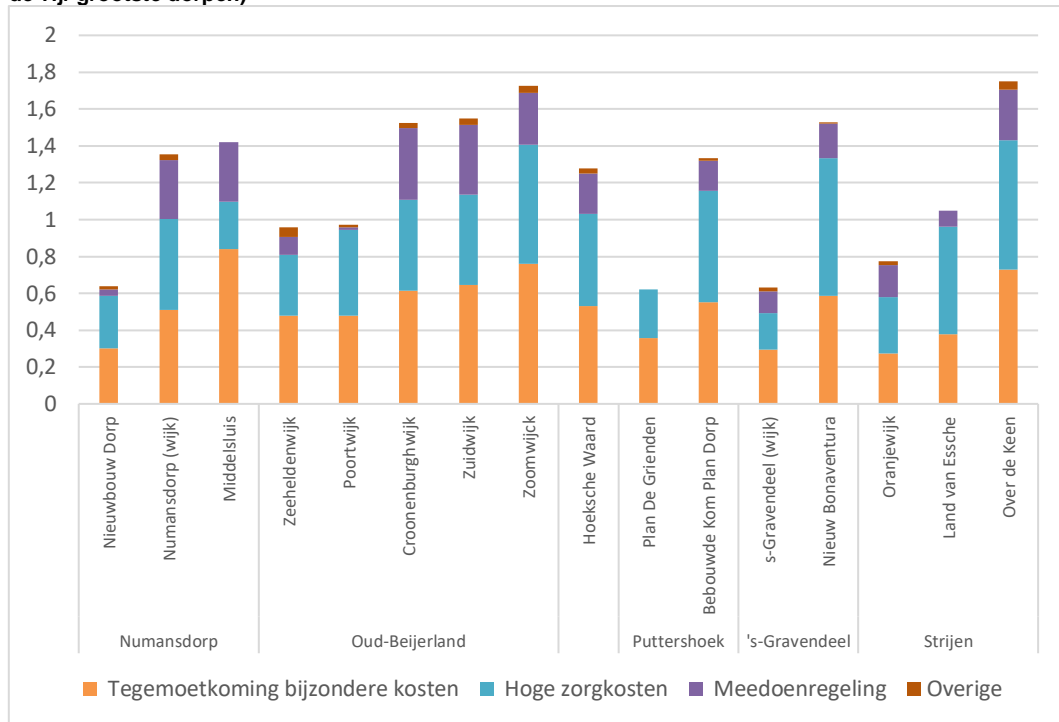
De kenmerken van de huishoudens in bovengenoemde dorpen bieden geen aanknopingspunten om het lage bereik te verklaren. We zien wel enkele verschillen, maar deze bieden geen logische verklaring waarom het bereik in deze dorpen het laagst is. Zo hebben zowel Nieuw-Beijerland als Mijnsheerenland een relatief klein aandeel inwoners met een laag inkomen. Alle drie dorpen hebben een iets lager aandeel éénpersoonshuishoudens dan gemiddeld en Nieuw-Beijerland heeft relatief veel huishoudens met kinderen.

Aantal regelingen per dorp en per wijk

De omvang van de bevolking en het aantal huishoudens tot 130 procent van het sociaal minimum verschilt sterk per dorp. Voor de vijf grootste dorpen (Numansdorp, Oud-Beijerland, Puttershoek, 's-Gravendeel en Strijen) kijken we ook per wijk verder naar het bereik van de regelingen.

Uit de cijfers blijkt dat er sterke verschillen zijn tussen de wijken. Zo heeft het dorp Puttershoek als geheel bijvoorbeeld een relatief groot bereik van regelingen, maar de analyse per wijk laat zien dat in Plan de Grienden het aantal regelingen per arm huishouden erg laag is. Hetzelfde zien we in Numansdorp (Nieuwbouw Dorp), 's-Gravendeel (de wijk 's-Gravendeel) en Oranjewijk (Strijen). Het bereik van inkomensondersteunende regelingen van de gemeente in bovengenoemde wijken is erg laag.

Figuur 2.10 Aantal regelingen per huishouden tot 130 procent van het sociaal minimum, naar wijk (voor de vijf grootste dorpen)

Bron: gemeente De Hoeksche Waard en CBS, bewerking Ecorys.

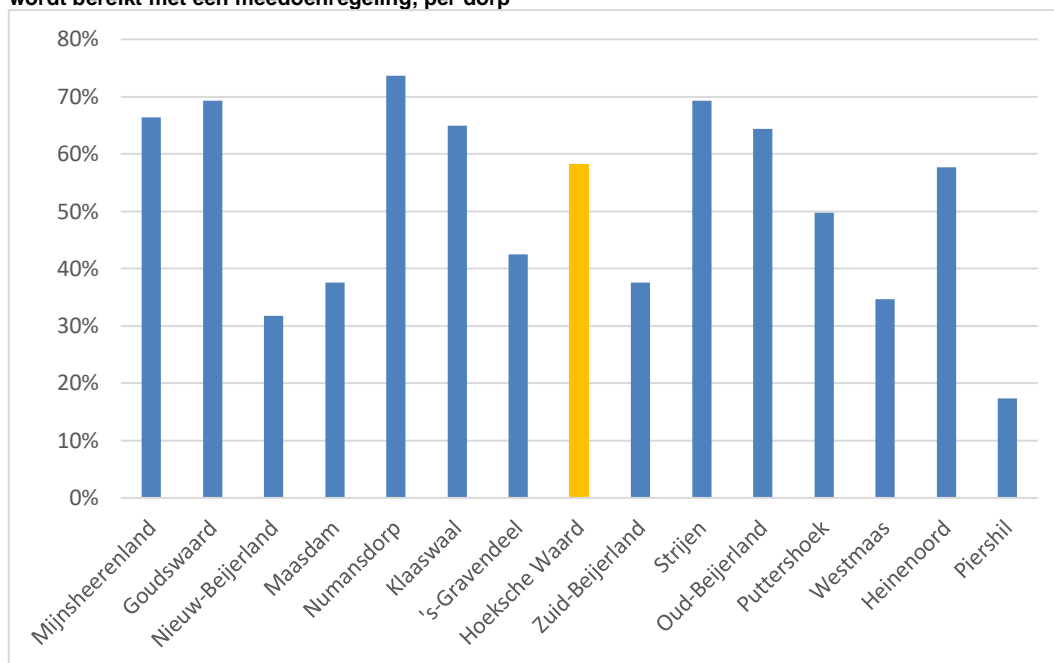
Er zijn vier wijken met een opvallend laag aantal regelingen per huishouden tot 130 procent van het sociaal minimum, namelijk Nieuwbouw Dorp (Numansdorp), Plan De Grienden (Puttershoek), 's-Gravendeel ('s-Gravendeel) en Oranjewijk (Strijen).

Bereik bij kinderen

Op basis van de gegevens van de gemeente en van het CBS kunnen we aanvullend een indicatie geven van het bereik van regelingen gericht op kinderen: de meedoenregelingen. We vergelijken het aantal verstrekte regelingen met de doelgroep die hier op grond van het huishoudinkomen voor in aanmerking komt. De meedoenregelingen zijn gericht op kinderen tot 18 jaar, maar de CBS-data geven alleen informatie per dorp over het aantal kinderen tot 15 jaar. We hogen deze cijfers daarom op om een passende inschatting te kunnen maken.³⁵

³⁵ Voor de gehele gemeente is wel bekend hoe veel kinderen tot 18 jaar in een huishouden wonen met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum, namelijk 970. Die groep is 15% groter dan het aantal kinderen tot 15 jaar in huishoudens tot 130% van het sociaal minimum. Deze 15% gebruiken we als ophogingsfactor voor de verschillende dorpen.

Figuur 2.11 Aandeel kinderen tot 18 jaar in huishoudens tot 130 procent van het sociaal minimum dat wordt bereikt met een meedoenregeling, per dorp

Figuur 2.11 laat zien welk aandeel kinderen in huishoudens met een laag inkomen wordt bereikt met een meedoenregeling. Voor de Hoeksche Waard als geheel ligt het bereik op 58 procent. Het bereik van meedoenregelingen ligt hiermee veel hoger dan het totale bereik van de inkomensondersteunende maatregelen in de gemeente van 35 procent. Het bereik verschilt sterk per dorp. In sommige dorpen ligt het bereik hoog, tot meer dan 70 procent. In enkele dorpen zien we juist een heel laag bereik: in Piershil, Nieuw-Beijerland, Maasdam en Zuid-Beijerland komt het bereik niet boven de 40 procent.

Aanvullend weten we voor de gemeente als geheel hoe groot het bereik is van de regelingen van het Jeugdfonds Sport en Cultuur. Zoals eerder aangegeven, is bekend dat 970 van de 17.100 kinderen tot 18 jaar in een huishouden wonen met een inkomen tot 130 procent van het sociaal minimum. Met een bereik van 262 regelingen is 27 procent van de kinderen in de doelgroep bereikt in dat jaar. Omdat we niet weten aan welke inwoners deze regelingen zijn verstrekt, kunnen we geen uitspraken doen over in hoeverre het bereik van de gemeentelijke meedoenregeling overlapt met het bereik van het Jeugdsportfonds.

2.5 Aanknopingspunten voor beleid

We hebben laten zien dat het bereik van inkomensondersteunende maatregelen sterk verschilt tussen de dorpen. Ook in de onderzochte wijken lijkt het aandeel huishoudens dat wordt bereikt onderling sterk te verschillen.

De demografische opbouw van deze dorpen en wijken kan aanknopingspunten opleveren om het verschil in bereik te verklaren, wat weer handelingsperspectieven kan opleveren voor de gemeente om de doelgroep beter te bereiken. Wanneer bijvoorbeeld deze wijken gekenmerkt worden door een grote groep 65-plussers, kan de gemeente zich specifiek op deze doelgroep richten om het bereik te vergroten.

- Dat voorbeeld lijkt van toepassing op Oranjewijk (Strijen). Deze wijk kent een groot aandeel huishoudens met een laag inkomen. Opvallend is dat hier relatief veel 65-plussers wonen en zij ook relatief vaak een laag inkomen hebben. Voor deze wijk lijkt het zinvol communicatie specifiek te richten op deze leeftijdsgroep;³⁶
- In de dorpen Piershil, Nieuw-Beijerland, Maasdam en Zuid-Beijerland schatten we het bereik van meedoenregelingen onder de 40 procent. Voor deze dorpen lijkt het zinvol de communicatie specifiek te richten op huishoudens met kinderen om de mogelijkheid voor meedoenregelingen onder de aandacht te brengen;
- Het kan zijn dat het bereik laag ligt in wijken met maar weinig huishoudens met lage inkomens. Het is mogelijk minder gangbaar om een regeling aan te vragen als je in de directe omgeving weinig andere mensen hebt in een vergelijkbare situatie. Nieuwbouwdorp (Numansdorp) en Plan de Grienden (Puttershoek) zijn twee wijken waar inderdaad maar een kleine groep huishoudens een laag inkomen heeft; mogelijk is het onder deze huishoudens niet de norm om een regeling aan te vragen. In de wijken 's-Gravendeel ('s-Gravendeel) en Oranjewijk (Strijen) zijn echter relatief veel huishoudens met een inkomen tot 130 procent van het sociaal minimum en geldt deze redenering dus niet;
- In Nieuwbouw Dorp (Numansdorp), Poortwijk (Oud-Beijerland) en Plan de Grienden (Puttershoek) worden niet tot nauwelijks meedoenregelingen verstrekt. Dit lijkt te komen doordat in deze wijken relatief weinig kinderen wonen; de kinderen die er wonen, leven relatief weinig in huishoudens met een laag inkomen;
- In de wijk 's-Gravendeel ('s-Gravendeel) zijn weinig regelingen voor hoge zorgkosten toegekend. Het is niet bekend of de inwoners van deze wijk ook een lagere zorgbehoefte hebben dan in andere wijken. De huishoudsamenstelling en leeftijdsopbouw in deze wijk is gemiddeld en bieden geen verdere aanknopingspunten.

³⁶ Zoals eerder beschreven hebben we alleen gegevens over inkomen en niet over vermogen. Met name bij ouderen bestaat de kans dat zij ondanks een laag inkomen geen recht hebben op een inkomensondersteunende regeling omdat zij te veel eigen vermogen hebben. Dat zou een verklaring kunnen zijn voor een laag bereik in dorpen met relatief veel ouderen met een laag inkomen, zoals Oranjewijk.

3 Oorzaken en gevolgen verborgen armoede

3.1 Inleiding

Om armoede aan te pakken is het belangrijk om inzicht te krijgen in de oorzaken en gevolgen van het leven in (verborgen) armoede. In dit hoofdstuk gaan we eerst in op de oorzaken van armoede én verborgen armoede. Hoe komt het dat niet alle inwoners die leven in armoede zichtbaar zijn in de gemeente? Vervolgens bespreken we de gevolgen van (verborgen) armoede. Er is literatuuronderzoek verricht naar de oorzaken en gevolgen van (verborgen) armoede. Ook is met partners gesproken over de oorzaken en gevolgen van (verborgen) armoedeproblematiek die zij om zich heen zien en hoe armoede zich manifesteert onder verschillende groepen inwoners.

3.2 Oorzaken van armoede

Alle partijen geven aan dat armoede bij een steeds bredere groep inwoners kan spelen. Waar het vroeger met name de inwoners met een bijstandsuitkering betrof die vanwege een langdurig laag inkomen onvoldoende buffer en mogelijkheden hadden om te participeren, kan armoede steeds vaker vrij plotseling ontstaan en een grotere groep inwoners treffen. Dit kan te maken hebben met het niet tijdig kunnen anticiperen op een plotselinge verandering van inkomen, bijvoorbeeld als gevolg van een echtscheiding, een onverkoopbaar huis, ontslag, of ziekte.³⁷ Een gesproken werkgever onderschrijft dit verschijnsel. Echtscheiding of het verlies van een partner kan het begin zijn van schuldenproblematiek. De werkgever ziet dat het wegvallen van een partner voor sommige werknemers de start kan zijn van het ontstaan van financiële problemen, omdat bijvoorbeeld de partner voorheen de financiën deed en de werknemer de vaardigheden mist.

Uit de literatuur blijkt dat armoedeproblematiek ook kan ontstaan als jongere generaties in armoede opgroeien³⁸. Zo wordt een bijstandsuitkering vaak aan jongere generaties in de familie “doorgegeven”. Ook zijn er oorzaken die te maken hebben met het bezitten van beperkte capaciteiten om financieel zelfredzaam te zijn. Dit is bijvoorbeeld het geval bij inwoners met een licht verstandelijke beperking (LVB). Het ontbreekt hen aan de benodigde sociale en taal- en rekenvaardigheden om (financieel) zelfredzaam te zijn. Zij zijn vaker lager opgeleid en hebben vaker een langdurig laag inkomen, bijvoorbeeld door wisselend of laagbetaald werk. Hierdoor kan het hebben van een licht verstandelijke beperking (LVB) leiden tot een groter risico op armoedeproblematiek^{39 40}.

Verder blijkt uit onderzoek dat specifiek ouderen door verandering in wet- en regelgeving een hoger risico lopen op het ontwikkelen van financiële problemen⁴¹. Ouderen komen minder snel in aanmerking voor een plek in een zorginstelling, omdat het aantal ouderen groeit en er te weinig plekken beschikbaar zijn. Dit in combinatie met veranderingen in de financiële situatie, bijvoorbeeld door het overlijden van een partner of het hebben van hoge zorgkosten, kan ertoe leiden dat ouderen financiële problemen ontwikkelen. Zo willen of kunnen zij vaak niet verhuizen naar een goedkopere woning. HW Wonen onderschrijft dat ouderen vaak moeite hebben met verhuizen en

³⁷ Schuldpreventiewijzer. (Jungmann, N., & van Iperen, F, 2011).

³⁸ Mechanismen van en interventies bij intergenerationele armoede (Universiteit Groningen, 2019).

³⁹ LVB, schulden en werk. (HU, HL, SBCM, MEE, 2018).

⁴⁰ LVB en schulden, signalen en passende begeleiding. (HA, 2018).

⁴¹ Zorgen voor thuiswonende ouderen (SCP, 2019).

dat financiële problemen daar soms een rol bij spelen. Zij proberen verhuizen zo lang mogelijk uit te stellen, door bijvoorbeeld de maandelijkse lasten aan te vullen vanuit het spaargeld.

Oorzaken verborgen armoede: drempels voor het vragen van hulp

Zowel hulpverlenende organisaties als het maatschappelijk middenveld geven aan dat inwoners met armoedeproblematiek niet altijd de ondersteuning ontvangen die ze nodig hebben, omdat zij drempels ervaren om hulp te vragen. Hierdoor blijft armoedeproblematiek verborgen. Ten eerste geven een medewerker van een welzijnsorganisatie, medewerkers schuldhulpverlening en een medewerker van een zorgverzekeraar aan dat uit intakegesprekken/telefonische gesprekken blijkt dat inwoners niet eerder aan de bel hebben getrokken, omdat ze aangeven zich te schamen voor hun problematiek. Uit landelijk onderzoek blijkt ook dat schaamte de grootste barrière vormt om hulp te vragen. Inwoners beschrijven het zoeken van hulp als een vorm van falen.⁴²

Ten tweede geven hulpverlenende organisaties aan dat inwoners met armoedeproblematiek vaak toevalligerwijs in beeld komen, bijvoorbeeld tijdens signalerende huisbezoeken bij ouderen, of door doorverwijzingen vanuit andere organisaties. Dit duidt erop dat inwoners niet vaak zelf de eerste stap zetten en om hulp vragen.

Ten derde geven hulpverlenende organisaties aan dat het kan gebeuren dat inwoners met armoedeproblematiek onvoldoende bekend zijn met de inhoud van de hulp waar zij mogelijk recht op hebben. Zo denken ze bijvoorbeeld dat ze achteraf toch moeten betalen voor de hulp of hebben ze slechte ervaringen met eerder verkregen hulp. Ook de medewerker van een zorgverzekeraar geeft aan dat klanten niet goed op de hoogte zijn van de mogelijkheden. Een voorbeeld hiervan is dat inwoners soms geen kennis hebben van de mogelijkheid om zich aan te sluiten bij de collectieve zorgverzekering of gebruik te maken van een tegemoetkoming in de kosten voor een aanvullende zorgverzekering.

3.3 Gevolgen leven in armoede

In deze paragraaf bespreken we de gevolgen van het leven in armoede. Als inwoners te maken hebben met armoedeproblematiek kunnen zij beperkter deelnemen aan de samenleving. Ook leidt leven in armoede ertoe dat inwoners minder goed in staat zijn om de juiste keuzes te maken op de lange termijn.

Beperkte deelname samenleving

De hulpverlenende organisaties en het maatschappelijk middenveld geven aan dat inwoners die kampen met armoedeproblematiek een groter risico lopen op het niet volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving. Zo geven scholen aan dat als gevolg van armoedeproblematiek leerlingen niet mee kunnen op werkweek. De jeugdhulporganisatie geeft aan dat uit gesprekken met jongeren blijkt dat zij zich schamen voor hun situatie. Jongeren geven aan niet mee te willen op een schoolreis vanwege heimwee, terwijl het in werkelijkheid door financiële problemen niet mogelijk is om mee te gaan. Ook een gesproken sportvereniging geeft aan dat het voorkomt dat kinderen niet meekunnen op kamp door financiële redenen.

Daarnaast geven scholen aan dat problemen thuis zoals een (v)chtscheiding, schulden, ontslag die gepaard kunnen gaan met armoede soms leiden tot probleemgedrag bij leerlingen. Bijvoorbeeld in de vorm van concentratieproblemen of opstandig gedrag, wat de kans op uitval op school kan vergroten. De kinderopvangorganisatie geeft aan dat er ouders zijn die moeite hebben met de opvoeding van hun kinderen als gevolg van stress rond de financiële situatie. Dit verschijnsel kan

⁴² Afgelost is opgelost. Universiteit Groningen, 2016.

worden verklaard met behulp van bevindingen uit het onderzoeksrapport "Opgroeien en opvoeden in armoede, Nederlands Jeugdinstituut (2018)". Uit dit onderzoek blijkt dat ouders die leven in armoede minder goed in staat zijn om de juiste keuzes in de opvoeding van hun kinderen te maken. Hoe langer een gezin in armoede leeft, hoe meer kans kinderen hebben om zich angstig, afhankelijk en ongelukkig te voelen. Dit kan leiden tot fysieke of psychische klachten zoals hoofdpijn, buikpijn of tekenen van vermoeidheid.⁴³

Hulpverlenende organisaties en enkele partijen uit het maatschappelijk middenveld geven aan dat specifiek ouderen een groter risico lopen op het niet volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving. Zij kampen vaker dan andere inwoners met eenzaamheid, omdat zij een relatief kleiner sociaal netwerk hebben. Ouderen met een laag inkomen lopen een extra groot risico op niet volledig mee kunnen doen in de samenleving. Zij hebben onvoldoende middelen om erop uit te trekken en aan sociale activiteiten deel te nemen.

Langetermijn keuzes

Daarnaast blijkt uit onderzoek dat het langdurig leven in armoede leidt tot het krijgen van een lager IQ.⁴⁴ Inwoners hebben te veel (financiële) zorgen aan het hoofd, waardoor zij minder goede keuzes kunnen maken op de langere termijn. De gesproken zorgverzekeraar en woningbouwcorporatie geven aan dat bij inwoners in armoede een gevoel van paniek merkbaar is. Dit gaat samen met beperkter logisch kunnen redeneren. De zorgverzekeraar merkt op dat klanten met betalingsachterstanden vaak niet goed kunnen inschatten welk bedrag zij maandelijks kunnen aflossen. Uit de ervaringen van medewerkers die telefonisch contact hebben met klanten blijkt dat er vaak ook sprake is van spanning en stressklachten, zoals hoofdpijn. Een werkgever geeft aan dat werknemers met financiële problemen daar soms van wakker liggen. Het tegenovergestelde effect is ook mogelijk. Zo geeft een werkgever aan dat er ook werknemers zijn die onverschillig onder hun schuldsituatie zijn geworden. Dit geldt met name voor mensen waarbij de schuldsituatie al een tijd voortduurt.

⁴³ Opgroeien en opvoeden in armoede, Nederlands Jeugdinstituut 2018.

⁴⁴ De effecten van armoede op voelen, denken en doen (Plantinga, Zeelenburg, Breugelmans, 2018).

4 Bereiken en ondersteunen inwoners in armoede

4.1 Inleiding

Armoede is nooit alleen een financieel probleem. Signalen van armoede kunnen op veel plekken aan het licht komen, zoals op het werk, op school, in de wijk, in de kerk of op de sportvereniging. In de aanpak van armoedeproblematiek is het daarom essentieel om aan te sluiten bij de leefwereld van inwoners en hulp te bieden op diverse leefgebieden. De samenwerking met signalerende partijen in het maatschappelijk middenveld is belangrijk om inwoners in armoede te bereiken en te ondersteunen. Signalerende partijen zijn partijen zonder officiële zorgtaken die een rol kunnen spelen in het signaleren van armoedeproblematiek, het bespreekbaar maken van armoedeproblematiek, het doorverwijzen naar andere hulpverlening of mogelijk zelf hulp kunnen bieden. Voor de één kan dat hulp zijn bij het op orde krijgen van de financiën, voor een ander een financieel steuntje in de rug om de zorgkosten te betalen. Maar ook sportactiviteiten voor kinderen en begeleiding richting betaald of vrijwilligerswerk kan bijdragen aan het aanpakken van armoedeproblematiek. Er is geen eenduidige oplossing die de gemeente kan bieden voor al haar inwoners. De gemeente heeft haar partners – zowel binnen als buiten de gemeente – daarom ook hard nodig.

In dit hoofdstuk beschrijven we op basis van de ervaringen van hulpverlenende organisaties en het maatschappelijk middenveld de knel- en verbeterpunten op het gebied van het bereiken en ondersteunen van inwoners in armoede en trekken hier lessen uit voor de gemeente.

4.2 Bereiken van inwoners

Met de signalerende partners in het maatschappelijk middenveld is gesproken over het bereiken van inwoners in armoede. Allen onderstrepen het belang van het vroegtijdig in beeld brengen van financiële problemen bij inwoners. Kleine betalingsachterstanden kunnen immers uitgroeien tot schulden als actie uitblijft, met grote negatieve gevolgen voor de inwoner zelf en zijn/haar omgeving.

We spraken met werkgevers, scholen, een zorgverzekeraar, sportverenigingen, kerken en HW Wonen over hun rol in het bereiken van inwoners. Hieruit is gebleken dat alle partijen signalen van armoede opmerken (zie kader).

Signalen door partners

Scholen: Kapotte kleding of kleding die niet past, bijvoorbeeld kapotte schoenen of geen winterjas. Schoolbijdrage wordt laat of niet betaald. Concentratieproblemen, stille of teruggetrokken houding, niet deelnemen aan schoolactiviteiten/schoolreisjes.

Werkgevers: ziekteverzuim, loonbeslag, diefstal.

Kerk: niet kunnen voldoen aan de kerkbijdrage, of geen bijdrage kunnen leveren aan de collecte, minder deelname aan kerkdiensten, signalen over hulpvragen via andere kerkleden.

Zorgverzekeraar: Veranderd betalingspatroon. Betalingsachterstand.

Sportvereniging: contributie of geld voor sportkamp wordt niet betaald. Kapotte kleding of kleding die niet past.

HW Wonen: huurachterstand, signalen van aannemers.

Hoe er vervolgens met deze signalen wordt omgegaan verschilt per partij. De meeste partijen gaan het gesprek aan en bieden hulp. Dit zijn bijvoorbeeld diakenen binnen de kerk, mentoren en maatschappelijk werkers in het voortgezet onderwijs, leerkrachten in het primair onderwijs, vertrouwenspersonen binnen de sportvereniging en HR-medewerkers bij bedrijven. Maar ook medewerkers van HW Wonen gaan samen met schulddienstverlening het gesprek aan over de persoonlijke situatie. De zorgverzekeraar belt na drie herinneringen bij een openstaande vordering de verzekerde op.

Het lukt partijen vaak niet om in een gesprek de achterliggende oorzaken van de armoede- of schuldenproblematiek te bespreken, omdat mensen schroom voelen daarover te praten. Partijen zoeken naar manieren om dit gesprek beter te kunnen voeren en staan open voor het uitwisselen van ervaringen met andere organisaties. Scholen, sportverenigingen en kerken geven aan dat signalen lang niet altijd eenduidig zijn en het daardoor lastig in te schatten is wanneer er voldoende aanleiding is om het gesprek aan te gaan. Zo kan het dragen van een oude jas of oude schoenen ook een heel bewuste keuze van een leerling zijn.

De meeste partijen bieden ook zelf hulp, zowel op financieel als op sociaal vlak (zie kader).

Hulp door partners

Scholen: eigen fonds voor betalen ouderbijdrage voor schooluitje, of busvervoer. Inzet school maatschappelijk werk om situatie te bespreken en indien nodig door te verwijzen naar passende hulp (veelal jeugdhulp voor leerling of maatschappelijk werk voor ouders).

Werkgevers: voorschot op salaris, eigen budgetcoach die medewerkers helpt met budgetteren, gespreksonderwerp in frequente verzuimgesprekken en indien nodig doorverwijzen naar passende hulp, o.a. formulierenbrigade en schuldhulpverlening.

Kerk: eigen fonds, boodschappentassen en cadeaubonnen voor inwoners met een minimaal inkomen, hulp bij vervoer, o.a. naar kringloopwinkel of rommelmarkt, financiële steun aan vrijwilligersorganisaties die hulp bieden aan kwetsbare inwoners, hulp bij administratie door leden van de gemeenschap, luisterend oor in gesprekken met diakenen, renteloze leningen.

Zorgverzekeraar: passende betalingsregeling om achterstand in termijnen af te lossen. Doorverwijzing naar schuldhulpverlening, of vrijwilligersorganisatie in de betreffende gemeente.

Sportvereniging: betaling geld voor jeugdkamp, maatwerkoplossingen, bijvoorbeeld in gesprek met opa/oma over het uitblijven van de betalingen van contributie kleinkind.

HW Wonen: passende betalingsregeling, na twee maanden huurachterstand gaat woonconsulent samen met medewerker schulddienstverlening op huisbezoek en verwijst door naar passende hulp (formulierenbrigade of schulddienstverlening).

Samenwerking gemeente

We spraken met werkgevers, scholen, een zorgverzekeraar, sportverenigingen, kerken en HW Wonen over de samenwerking met de gemeente. De meeste partijen geven aan graag mee te denken met de gemeente over het beter bereiken en ondersteunen van inwoners in armoede. De scholen, de kerken en de zorgverzekeraar kennen op hoofdlijnen het aanbod aan inkomensondersteunende regelingen die de gemeente biedt en geven die informatie ook door, bijvoorbeeld via de schoolgids, maar hebben weinig zicht op wat de hulp nu echt inhoudt. Werkgevers en sportverenigingen kennen het aanbod ook op hoofdlijnen niet. Partijen verwachten dat als zij het verhaal van wat de gemeente beoogt met haar armoedebeleid beter over het voetlicht kunnen brengen er meer inwoners bereikt kunnen worden. Er is een inspanningsverplichting van beide zijden nodig.

Wat is er nodig om inwoners eerder te bereiken?

Ook met de partijen die een actieve rol spelen in armoedebestrijding, zoals diverse vrijwilligersorganisaties (Voedselbank, Humanitas en Seniorenbond) en de maatschappelijke ketenpartners (o.a. Welzijn Hoeksche Waard, Jeugdfonds Sport en Cultuur, HW Wonen, Careyn, kinderopvangorganisatie) is gesproken over wat er nodig is om inwoners in armoede eerder te bereiken. Hieruit komen de volgende conclusies naar voren:

- Verschillende partijen geven aan dat er meer signalen van armoedeproblematiek met elkaar kunnen worden gecombineerd, om zodoende meer inwoners in armoede vroegtijdig te bereiken. Op dit moment worden vanuit het convenant "Samen werken aan het voorkomen van schulden en huisuitzettingen in de Hoeksche Waard" onder andere huurachterstanden bij woningen van HW Wonen aan de gemeente doorgegeven en leggen woonconsulenten en medewerkers van de afdeling schulddienstverlening gezamenlijk huisbezoeken af⁴⁵. Het aantal huisuitzettingen is hierdoor sterk gedaald. Dit is een succesvolle aanpak. Partners verwachten door ook signalen van energieleveranciers en signalen vanuit het maatschappelijk middenveld (scholen, kinderopvang, werkgevers, kerken) slim te combineren, nog meer inwoners in beeld gebracht kunnen worden;
- Er worden signalen van armoede gemist doordat hulpverleners die met inwoners in gesprek zijn deze signalen niet altijd bespreekbaar maken. Zo komt het voor dat Wmo-consulenten en -medewerkers van de jeugdteams signalen die kunnen duiden op financiële problematiek niet altijd herkennen of hier niet altijd op doorvragen. Dit geldt ook voor partijen uit het maatschappelijk middenveld. Zij vinden het lastig te bepalen wanneer er voldoende aanleiding is om de signalen die zij opmerken ook daadwerkelijk te bespreken;
- Er moet meer laagdrempelige hulp en advies bij financiële problemen beschikbaar komen. De hulp die momenteel wordt geboden door bijvoorbeeld Welzijn Hoeksche Waard, Sociaal Raadslieden en vrijwilligers van Humanitas voorziet duidelijk in een behoefte. Het inloopsprekuren van de formulierenbrigade van Humanitas en de spreekuren van de Sociaal Raadslieden worden goed bezocht. Ook de vrijwilligers thuisadministratie van Humanitas helpen veel inwoners van de Hoeksche Waard. Partijen vinden openingsuren te beperkt en verwachten dat als zij hun openingsuren verruimen, zij meer inwoners kunnen helpen met deze ondersteuning. Daarbij merken partners ook op dat deze ondersteuning nu zeer lokaal gebruikt wordt en dat in de dunbevolkte gebieden van de Hoeksche Waard inwoners minder goed bereikt worden;
- Partners geven aan dat er meer hulp moet komen voor inwoners bij het omgaan met aanvragen van overheidsregelingen. De overheid communiceert steeds meer digitaal. Dit stelt bepaalde groepen voor uitdagingen, zoals ouderen, laaggeletterden, anderstaligen of inwoners met beperkte digitale vaardigheden;
- Partners willen meer inwoners bereiken door de bekendheid van alle regelingen en voorzieningen die er zijn in de Hoeksche Waard te verbeteren. De Hoeksche Waard heeft veel

⁴⁵ In het convenant zijn ook afspraken vastgelegd met Humanitas, Welzijn Hoeksche Waard, Rabobank.

voorzieningen en regelingen, maar de bekendheid onder inwoners kan beter. Partners zien daar voor zichzelf ook een belangrijke rol. Een idee is om hier ook veel meer samen op te trekken en gezamenlijk na te denken over de juiste communicatiekanalen passend bij de verschillende doelgroepen, zoals jongeren, laaggeletterden of ouderen in de verschillende dorpen en wijken. Vanuit het convenant "Samen werken aan het voorkomen van schulden en huisuitzettingen in de Hoeksche Waard" is een communicatieplan opgesteld. Dit plan kan mogelijk uitgebreid worden naar andere partijen uit het maatschappelijk middenveld.

4.3 Benodigde hulp

Met partijen is gesproken over het verbeteren van de ondersteuning van inwoners in armoede. Zij onderscheiden drie groepen inwoners waarvoor hulp wordt gemist en/of de hulp beter kan:

- **Kinderen en jongeren** zijn een risicogroep. De schuldenproblematiek onder jongeren stijgt volgens landelijke cijfers. Er zijn geen cijfers beschikbaar over de situatie in de Hoeksche Waard. Partners geven aan dat jongeren die 18 jaar worden ook in de Hoeksche Waard een risicogroep zijn. Als jongeren 18 worden, verandert er voor hen veel. Zij moeten veel financiële keuzes maken en zijn voor zaken als zorg, wonen en werk nu zelf verantwoordelijk. Partners geven aan dat er voor jongeren in samenwerking met scholen of sportverenigingen aan het versterken van financiële vaardigheden moet worden gewerkt. De gastlessen jaarlijks verzorgd door Welzijn Hoeksche Waard op scholen in het kader van het landelijk project 'Week van het Geld' zijn hier een goed voorbeeld van. Eventueel nieuw aanbod moet aansluiten bij de belevingswereld van jongeren. Het is belangrijk ouders hierbij te betrekken omdat zij een grote rol spelen in de (financiële) opvoeding. Daarnaast moet blijvend worden ingezet op het versterken van de maatschappelijke participatie van kinderen door het gebruik van het Jeugdfonds Sport en Cultuur op scholen, in de wijken en op sportverenigingen te promoten. Het breed verspreiden van persberichten van het Jeugdfonds Sport en Cultuur in de gehele Hoeksche Waard en specifiek in de wijken Goudswaard en Westmaas kan hierbij helpen;
- **Ouderen** met een laag inkomen lopen een extra groot risico op niet volledig mee kunnen doen in de samenleving. Zij hebben onvoldoende middelen om erop uit te trekken en aan sociale activiteiten deel te nemen. Naast de beperkte participatie als gevolg van onvoldoende financiële middelen speelt ook dat ouderen soms moeite hebben met digitale vaardigheden, bijvoorbeeld om online zaken te doen met de overheid. Hierdoor lopen zij een risico om inkomensondersteunende regelingen mis te lopen en minder financieel zelfredzaam te zijn;
- **Ondernemers/ zelfstandigen** kunnen als gevolg van faillissement in een schuld- en armoedesituatie terecht komen. De Ondernemersvereniging Hoeksche Waard, medewerker Sociaal Raadslid en medewerker schulddienstverlening geven aan dat dit in de Hoeksche Waard speelt, met name bij de kleinere ondernemers/zelfstandigen, en dat dit een groep is die niet altijd goed geholpen kan worden. Er zijn geen cijfers beschikbaar om de omvang van het probleem vast te stellen. Partijen willen de ondersteuning voor de groep verbeteren, door bijvoorbeeld meer hulp te bieden bij het afwikkelen van faillissementen en omgaan met financiën bij zelfstandigen.

Ook is met partijen gesproken over hoe armoede meer integraal opgepakt kan worden en er in de keten van hulpverlening beter kan worden samengewerkt. Het ontbreekt nu aan concrete procesafspraken wie wat doet in welk type casus en hoe afspraken over wie wat doet aan elkaar worden teruggekoppeld. Ook bestaan er verschillende beelden over wat wel en niet mag binnen de privacywetgeving. De samenwerking tussen hulpverleners in een casus waar armoedeproblematiek speelt komt nu vaak ad hoc tot stand en is het gevolg van hulpverleners die elkaar toevallig kennen. Beter procesafspraken zorgen voor beter passende hulp voor de inwoner.

Partijen geven aan meerwaarde te zien in het benoemen van een centrale regisseur bij sociaal domein-brede ondersteuning aan huishoudens. Deze regisseur heeft als taak de integraliteit van de hulpverlening te bewaken en ervoor te zorgen dat passende ondersteuning wordt aangeboden. De partijen geven aan dat de regisseursrol met de uitrol van de sociale wijkteams kan worden gewaarborgd. Het is van belang alle partners hier bekend mee te maken, zodat zij kunnen doorverwijzen.

5 Aanbevelingen

5.1 Inleiding

De gemeente Hoeksche Waard wil met partners stappen zetten naar een effectievere armoedeaanpak. Een aanpak waarmee meer inwoners in armoede worden bereikt en ondersteund. Op basis van de cijfers en de interviews met partijen zijn interventies geformuleerd rond zes thema's, namelijk:

- Uitbreiding en versterking vroegsignalering;
- Versterking aanbod voor specifieke doelgroepen;
- Laagdrempelige hulp en advies bij financiële problemen;
- Communicatiestrategie – beter bereiken van inwoners;
- Deskundigheidsbevordering en verbetering samenwerking maatschappelijk middenveld hulpverlenende organisaties.

5.2 Vroegsignalering

De huidige aanpak waarbij door medewerkers van HW Wonen en medewerkers schulddienstverlening van de gemeente huisbezoeken worden verricht naar aanleiding van achterstanden op de huur, heeft ertoe geleid dat het aantal huisuitzettingen is gedaald. Dit biedt aanleiding om de huidige aanpak uit te breiden en te versterken. Zo kunnen er naast signalen van huurachterstanden, ook signalen van energieleveranciers, zorgverzekeraars en het maatschappelijk middenveld worden opgehaald. Signalen kunnen met elkaar worden gecombineerd om inwoners in beeld te krijgen die te maken hebben met meerdere achterstanden. Het instellen van een centraal meldpunt, zoals RIS Matching en RIS Vroeg Eropaf van Inforing⁴⁶ kan helpen om het combineren van signalen in goede banen te leiden en privacy te waarborgen. Daarnaast kan voor partners die de meer 'zachte signalen' opmerken, zoals scholen, kinderopvangorganisaties, kerken en werkgevers, het convenant "Samen werken aan het voorkomen van schulden en huisuitzettingen in de Hoeksche Waard" worden uitgebreid. Daarnaast adviseren wij om aan te sluiten bij het landelijk project Vroegsignalering in Nederland, zodat gebruik kan worden gemaakt van ervaringen van andere gemeenten die verder zijn in de ontwikkeling van Vroeg eropaf en met hen te spreken over de implementatie van een dergelijke project in de gemeentelijke organisatie.

5.3 Versterken aanbod voor specifieke doelgroepen

Uit het onderzoek volgen drie doelgroepen waar meer of ander aanbod voor nodig is.

Kinderen en jongeren

Partners geven aan dat er voor jongeren in samenwerking met scholen of sportverenigingen aan het versterken van financiële vaardigheden moet worden gewerkt. Enkele voorbeelden van bestaand aanbod zijn: The Money Academy (online platform met online trainingen over geld voor jongeren), No Credit Game Over (dit is een stadsspel dat jongeren op een interactieve manier laat ondervinden wat het betekent om op eigen benen te staan en schulden te hebben. Tijdens het spel leren ze de valkuilen van de consumptiemaatschappij kennen, en gaan ze op zoek naar

⁴⁶ Meer informatie over RIS Matching en RIS Vroeg Eropaf is te vinden via www.inforing.nl.

oplossingen voor de schulden van 'hun' personage), en de Playback Theatergroep. Dit is een theatergroep die onder andere interactieve theatervoorstellingen geeft over schulden aan jongeren. Zo geven ze bijvoorbeeld een theatervoorstelling over hoe financiële verschillen onder jongeren hun positie in de groep kunnen bepalen. Om dergelijke interventies te laten slagen is het belangrijk dat gemeente en school/sportvereniging samen optrekken vanuit een wederzijds belang.

De gemeente Hoeksche Waard is aangesloten bij Sam&. ⁴⁷ Dit is een samenwerkingsverband van diverse fondsen gericht op het versterken van de sociale participatie van jongeren. Ook onderzoekt de gemeente of er aansluiting bij meerdere landelijke fondsen kan worden gezocht. Het is goed om deze activiteiten voort te zetten. Door bij dit soort platforms aan te sluiten kan de gemeente het pakket aan voorzieningen voor kinderen uitbreiden. Breng het aanbod vervolgens actief onder de aandacht in de wijken waar een groot deel van de doelgroep zit, namelijk in Croonenburghwijk (Oud-Beijerland) en Oranjewijk (Strijen).

Ouderen

Partijen merken op dat een proactieve benadering nodig is om ouderen in armoede te bereiken omdat er veel schaamte speelt onder deze groep en deze groep niet snel zelf aan de bel zal trekken. We adviseren de proactieve benadering richting ouderen voort te zetten, door de signalerende huisbezoeken die nu al uitgevoerd worden. Daarnaast is het belangrijk om ouderen met een laag inkomen kansen te bieden om erop uit te trekken en aan sociale activiteiten deel te nemen. Ten slotte draagt het versterken van digitale vaardigheden bij ouderen bij aan het versterken van de financiële zelfredzaamheid van ouderen. Mogelijk kunnen de Hoeksche Huiskamers van Welzijn Hoeksche Waard en de digivaardigheidscursussen in de bibliotheek beter worden gepromoot en vaker worden aangeboden op locaties in de verschillende dorpen. Aandachtspunt hierbij is het borgen van privacy en deskundigheid van vrijwilligers.

Werkenden/Ondernemers

Ruim een derde (36 procent) van de huishoudens met een inkomen tot 150 procent van het sociaal minimum heeft inkomen uit werk. Dit is een groep die risico loopt op armoede en waar signalen van beginnende schulden of armoedeproblematiek door werkgevers opgemerkt kunnen worden. Breng de website “www.financieelfittewerknemers.nl” van Wijzer in Geldzaken actief onder de aandacht bij bedrijven zodat werkgevers hun werknemers kunnen informeren en ondersteunen.

Van alle werkenden hebben zelfstandigen de grootste kans om te leven van een laag inkomen. Volgens het SCP hadden in 2017 (de laatst bekende landelijke cijfers) 7,8 procent van de zzp'ers een laag inkomen. ⁴⁸ De gemeente heeft een bovengemiddeld aantal zelfstandige ondernemers. Van alle banen in de Hoeksche Waard wordt 16,8% vervuld door zzp'ers. Landelijk ligt dit percentage op 11,4%. De Ondernemersvereniging Hoeksche Waard, medewerker Sociaal Raadslid en medewerker schulddienstverlening geven aan dat er voor deze groep soms nauwelijks hulp is. Ondernemers zijn vaak gebaat bij hulp van andere ondernemers omdat dit laagdrempelig en herkenbaar is. Een hulpstructuur of platform waar ondernemers met financiële vragen elkaar kunnen vinden kan nuttig zijn. De gemeente speelt bij het opzetten van dergelijke structuur een faciliterende rol.

⁴⁷ Samenvoorallekinderen.nl.

⁴⁸ Een inkomen onder het 'niet-veel-maar-toereiken criterium', zie <https://digitaal.scp.nl/armoedein kaart2019/werkende-en-niet-werkende-armen>

5.4 Laagdrempelige hulp bij financiële problemen

Partijen zien graag dat inwoners op meer plekken in het uitgestrekte gebied van de Hoeksche Waard terecht kunnen als zij vragen hebben over geldzaken. Dit zijn ook vragen over hoe om te gaan met het online zaken doen met de overheid. De overheid communiceert steeds meer digitaal en dit vereist digitale vaardigheden en taalvaardigheden die niet iedereen bezit. Werk daarom aan een goed gecoördineerde basisinfrastructuur om inwoners te ondersteunen, zodat zij geen voorzieningen of toeslagen mislopen en zij vroegtijdig om hulp vragen. Het moet voor inwoners duidelijk zijn waar en bij wie hulp rond financiële problemen geboden kan worden. Er is al heel veel in de Hoeksche Waard, maar niet alles is bij iedereen bekend. Te denken valt aan een samenwerkend netwerk van servicebalies, wijkteams, formulierhulp en andere hulpverlenende organisaties waarbij de partners elkaar goed weten te vinden. Ook nieuwe initiatieven als Voorzieningswijzer kunnen hieraan bijdragen.

Daarnaast geven hulpverlenende organisaties aan dat inwoners behoefte hebben aan laagdrempelig en persoonlijk contact. Het initiatief 'Bakkie in de buurt' van Welzijn Hoeksche Waard is hier een voorbeeld van. Op een lokale en toegankelijke plek wordt koffie aangeboden en worden mensen uitgenodigd om een praatje te maken over allerlei onderwerpen. Een andere optie is om hier een mobiel punt van te maken, bijvoorbeeld door met een koffiekar door de Hoeksche Waard te trekken, om zo met inwoners in contact te komen en mogelijk een korte financiële check met hen te doen. Omdat er sprake is van schaamte over schulden of financiële positie is het belangrijk om communicatie rond een dergelijk initiatief neutraal in te steken. Een plek om meer te horen over meer algemene zaken, zoals online zaken doen met de overheid, omgaan met DigiD. Dit zijn zaken waar iedereen mee te maken krijgt, ongeacht inkomen, en werkt daarom drempelverlagend. Bij de inzet van deze interventie kan ook worden geleerd van ervaringen elders. Zo trekt de bibliotheek in de Zaanstreek met een bakfiets langs verschillende wijken om inwoners informatie te bieden over omgaan met de digitale overheid. Dit levert veel positieve reacties op van inwoners. Bij de uitbreiding van lokale plekken ofwel de locaties die het mobiele punt aandoet, kan worden gefocust op de wijken waar het risico op verborgen armoede groot is, namelijk Oranjewijk (Strijen), 's-Gravendeel ('s-Gravendeel) en Numansdorp (Numansdorp).

5.5 Communicatiestrategie

Partners willen meer inwoners bereiken door de bekendheid van alle regelingen en voorzieningen die er zijn in de Hoeksche Waard te verbeteren en willen hierin meer samen optrekken. Nu communiceert elke partij dit los van elkaar, op verschillende websites en in krantjes. Ontwikkel samen met partners, communicatieadviseurs van de gemeente en ervaringsdeskundigen uit de doelgroep zelf een gezamenlijke communicatiestrategie om inwoners beter te bereiken. Belangrijk is dat er wordt nagedacht over de verschillende doelgroepen die de gemeente en haar partners willen bereiken en welke vorm van communicatie daarbij past. Zo kan voor jongeren aan de inzet van een vlogger worden gedacht. Voor ouderen kan juist een persoonlijk verhaal van een inwoner die hulp bij de thuisadministratie heeft gehad beter passend zijn. Sluit aan bij wat er al is, zoals bij het communicatieplan van het convenant "Samen werken aan het voorkomen van schulden en huisuitzettingen in de Hoeksche Waard". Versterk dit plan of breidt het uit met meerdere partners.

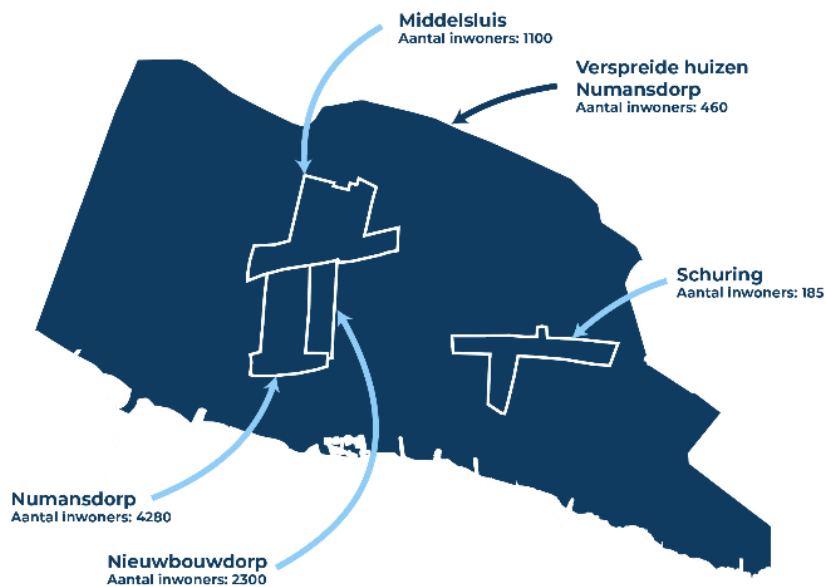
5.6 Deskundigheidsbevordering en verbetering samenwerking maatschappelijk middenveld en hulpverlenende organisaties

Om gericht samen te werken, signalen te herkennen en bespreekbaar te maken is meer deskundigheidsbevordering van hulpverlenende organisaties en het maatschappelijk middenveld nodig. Deze deskundigheidsbevordering kan op verschillende manieren worden ingevuld en moet een dynamisch karakter hebben en worden ingebed in de organisatie. Een mogelijke invulling van de deskundigheidsbevordering is een professionele training signalen herkennen en bespreekbaar maken. Deze training heeft als doel om signaalpartners, maatschappelijke partners en afdelingen binnen de gemeente te leren over signalen van armoede en het bespreekbaar maken ervan. Partijen uit het maatschappelijk middenveld geven aan weinig samen te werken met hulpverlenende organisaties. Hierdoor bestaat het risico dat kansen worden gemist in het vroegtijdig signaleren van armoedeproblematiek. Om de samenwerking te verbeteren, hebben het maatschappelijk middenveld en hulpverlenende organisaties behoefte aan een sociale kaart. De sociale kaart kan bijvoorbeeld in de vorm van een website worden opgezet. Op deze website staat een overzicht van alle hulporganisaties die actief zijn in de Hoeksche Waard, met de hulp die ze bieden. Ook is er een algemeen contactpersoon nodig die het overzicht heeft over de sociale kaart en zowel per mail als telefonisch bereikbaar is voor andere organisaties. Om de sociale kaart succesvol te laten zijn is initiatief van alle partijen nodig. Allen moeten hiervan de meerwaarde zien en bereid zijn een actieve bijdrage te willen leveren.

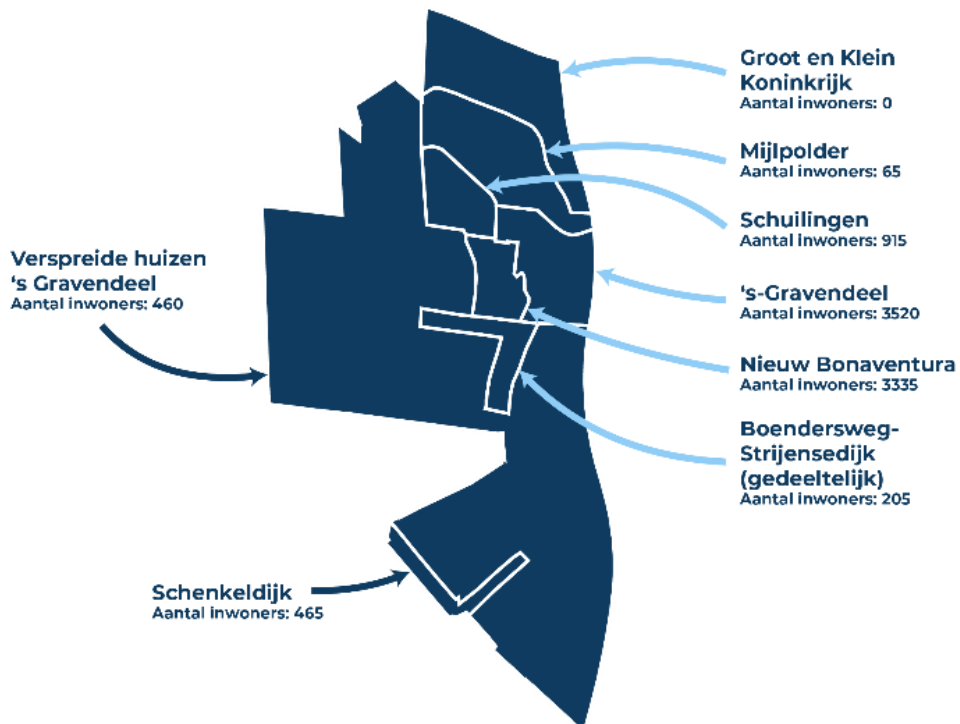
Daarnaast kunnen op regelmatige basis netwerkbijeenkomsten worden georganiseerd. Op deze bijeenkomsten kunnen zowel organisaties uit het maatschappelijk middenveld en hulpverlenende organisaties worden uitgenodigd. Het doel hiervan is om elkaar te leren kennen en zicht te hebben op wie in welk dorp actief is en wat voor hulp organisaties bieden. Het initiatief voor het organiseren van dergelijke bijeenkomsten ligt bij samenwerkingspartners van de gemeente.

Bijlage 1

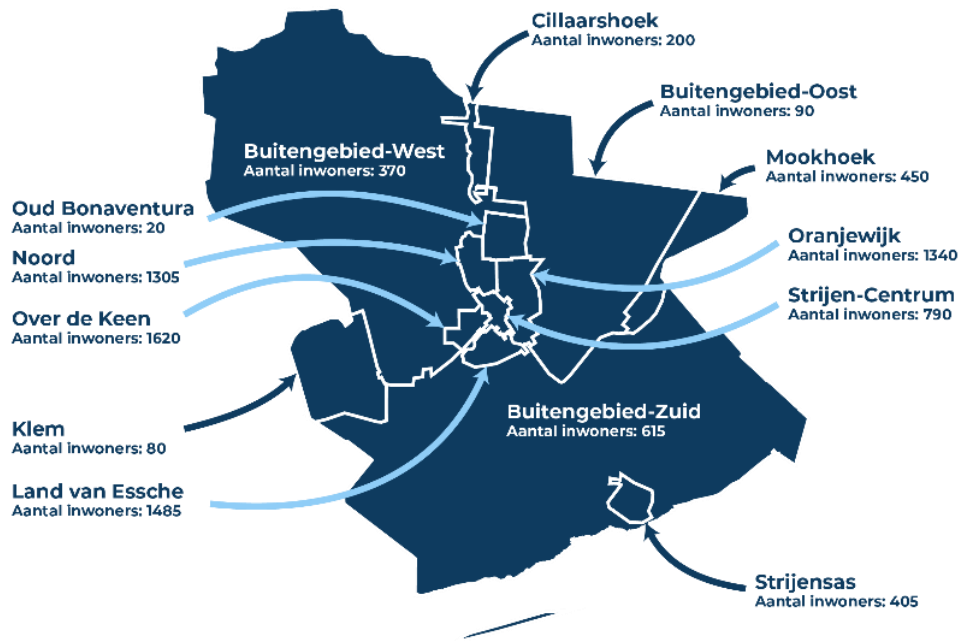
Numansdorp

's-Gravendeel

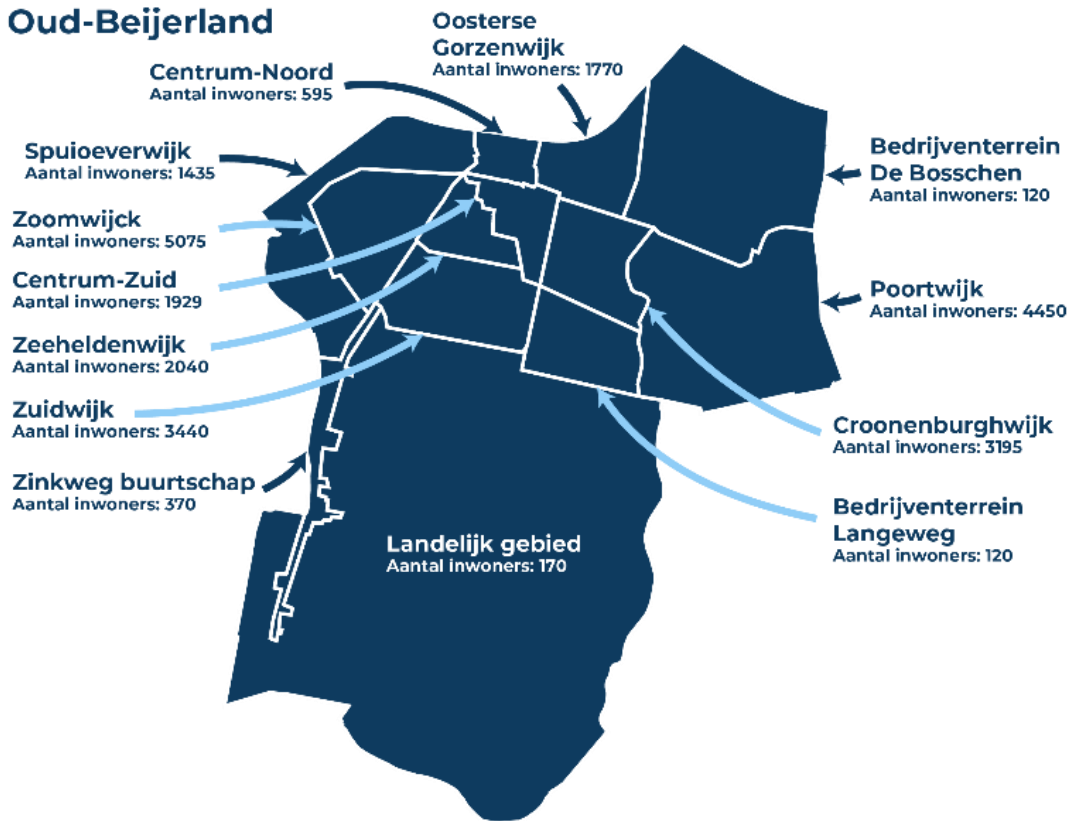
Strijen en buitengebied

Puttershoek

Oud-Beijerland

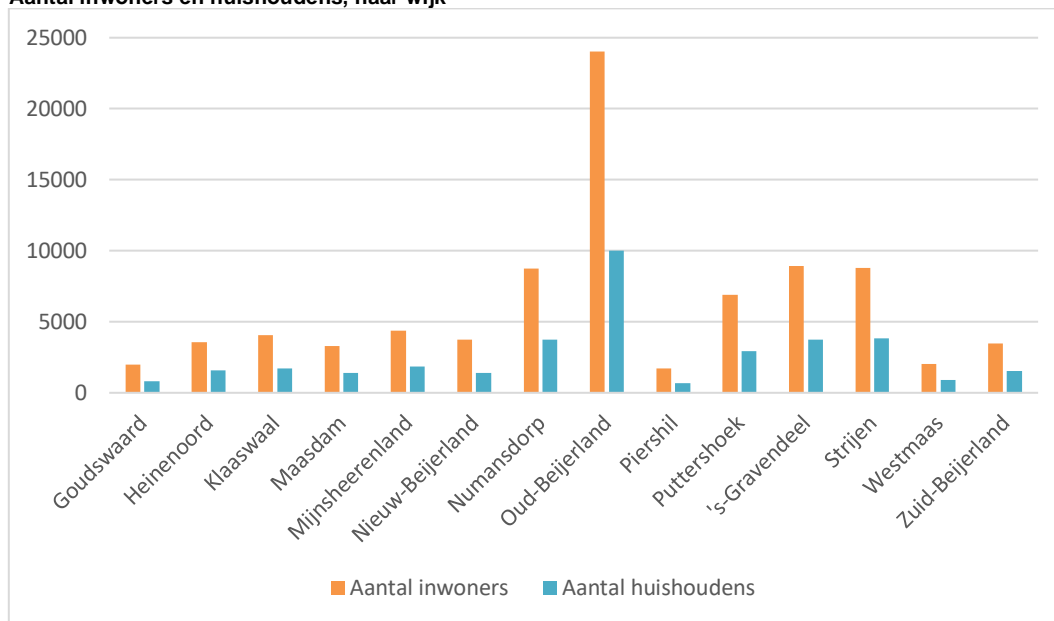
Bijlage 2

Achtergrond

Onderstaande grafieken geven een algemeen beeld van de verschillende wijken en buurten in gemeente Hoeksche Waard.

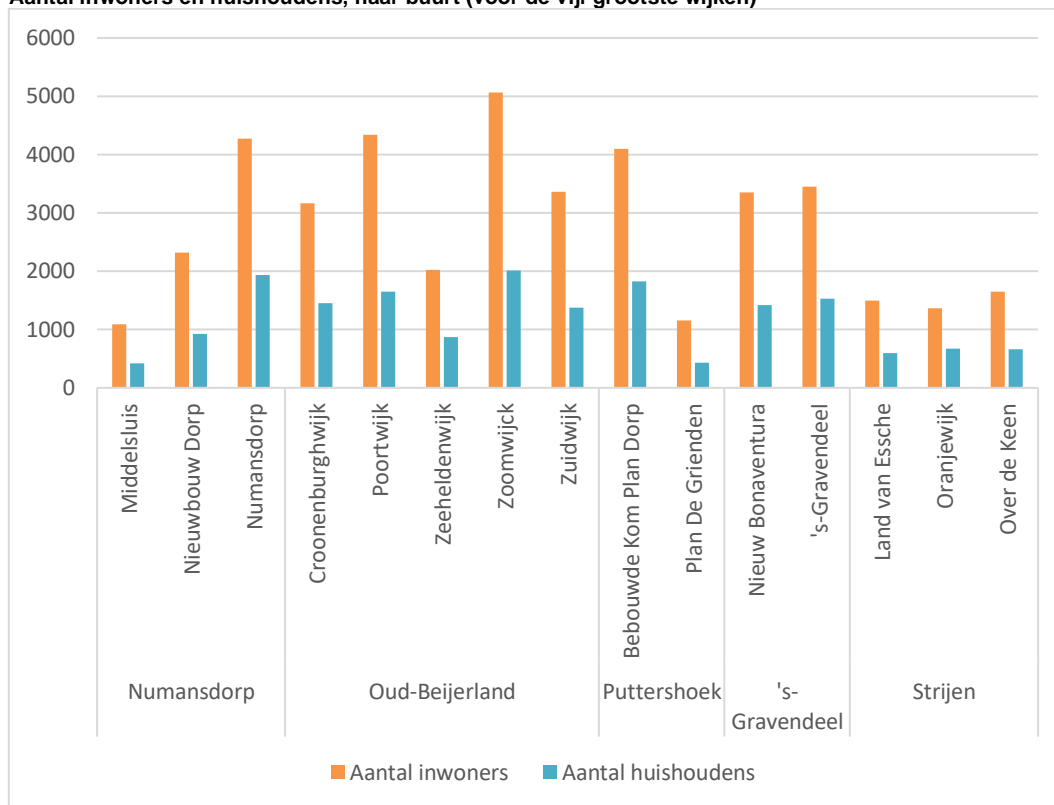
Aantal inwoners en huishoudens

Aantal inwoners en huishoudens, naar wijk

Bron: CBS Statline, bewerking Ecorys.

Aantal inwoners en huishoudens, naar buurt (voor de vijf grootste wijken)

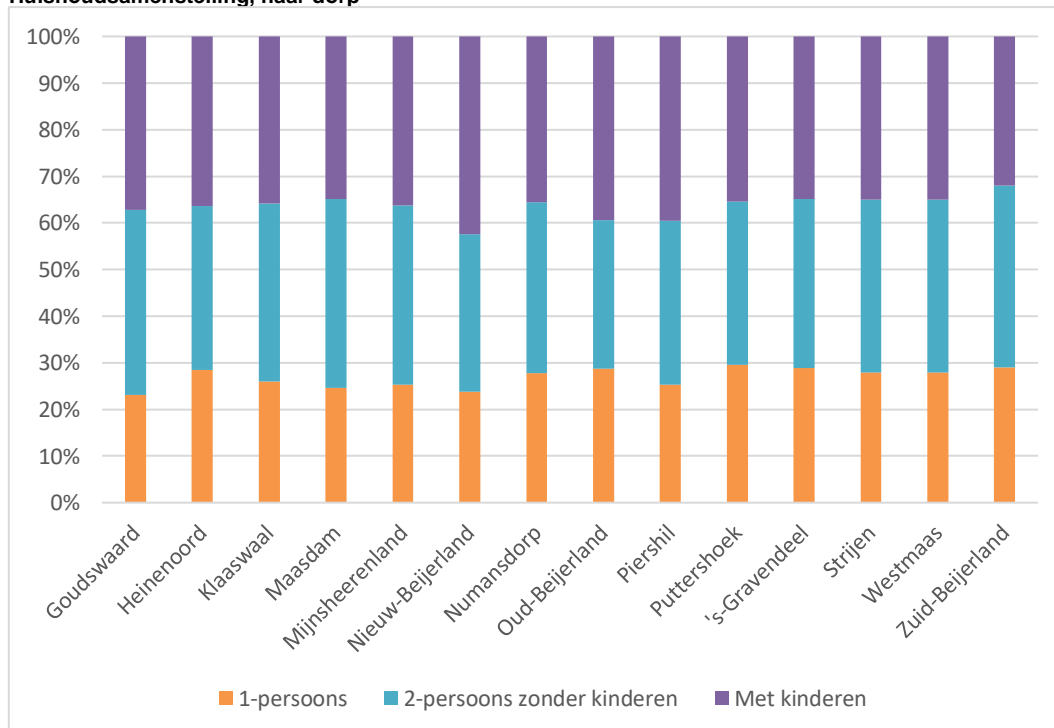

Bron: CBS Statline, bewerking Ecorys.

Huishoudsamenstelling

Het aandeel 1-persoonshuishoudens ligt ruwweg tussen de 15 en 35 procent; het totaal aandeel huishoudens zonder kinderen (zowel 1 als 2 persoons) ligt tussen ongeveer 50 en 70 procent. Tot slot ligt het aandeel huishoudens met kinderen tussen de 30 en de 50 procent.

Huishoudsamenstelling, naar dorp

Bron: CBS Statline, bewerking Ecorys.

Huishoudsamenstelling, naar wijk (voor de vijf grootste dorpen)

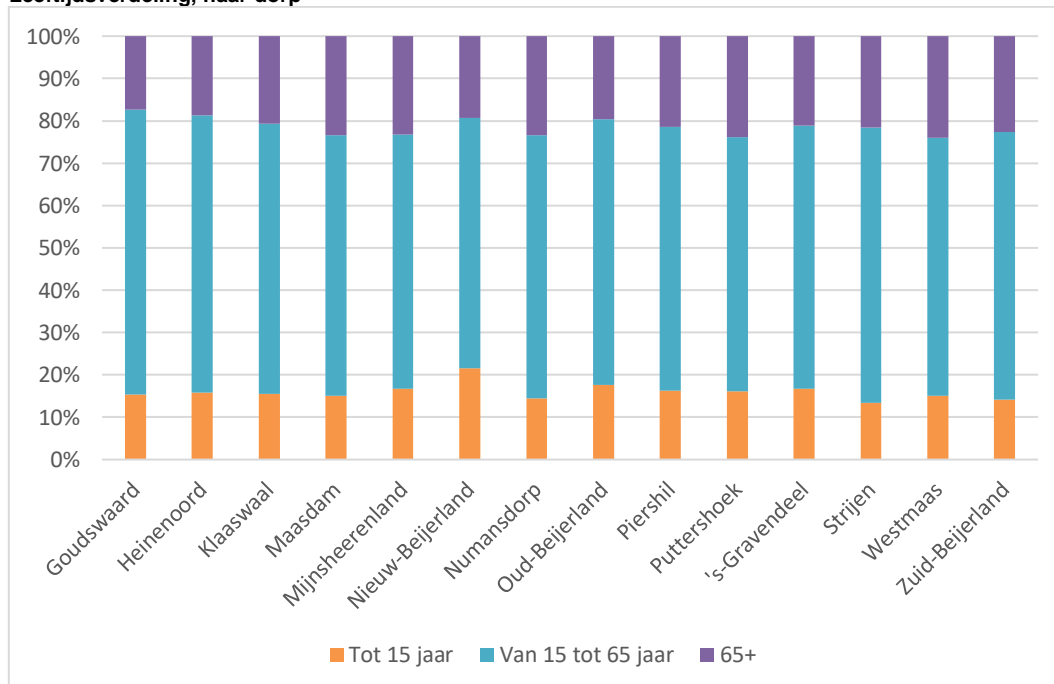

Bron: CBS Statline, bewerking Ecorys.

Leeftijdopbouw

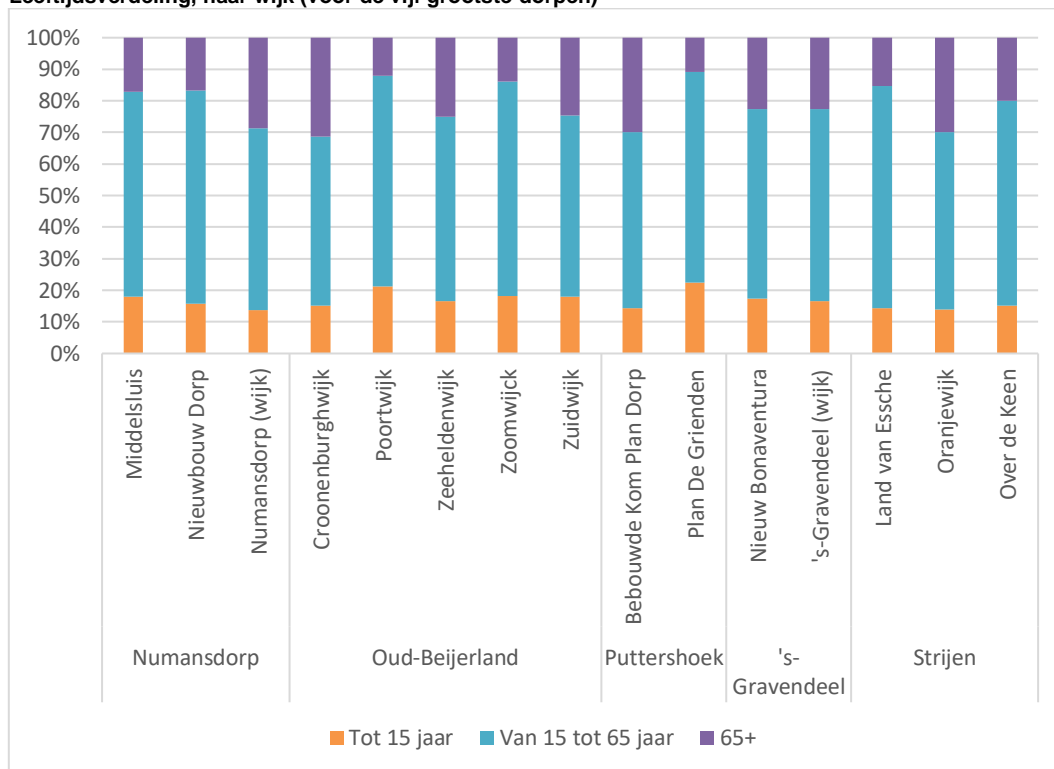
Het aandeel inwoners tot 15 jaar is het grootst in Nieuw-Beijerland (22 procent), en het kleinst in Strijen (13 procent). Het aandeel bewoners van 15 tot 65 jaar is het grootst in Goudswaard (67 procent) en het kleinst in Nieuw-Beijerland (59 procent). Tot slot zien we het grootste aandeel 65-plussers in Puttershoek en Westmaas (24 procent). De wijk met het kleinste aandeel 65-plussers is Goudswaard.

Leeftijdverdeling, naar dorp

Bron: CBS Statline, bewerking Ecorys.

Leeftijdverdeling, naar wijk (voor de vijf grootste dorpen)

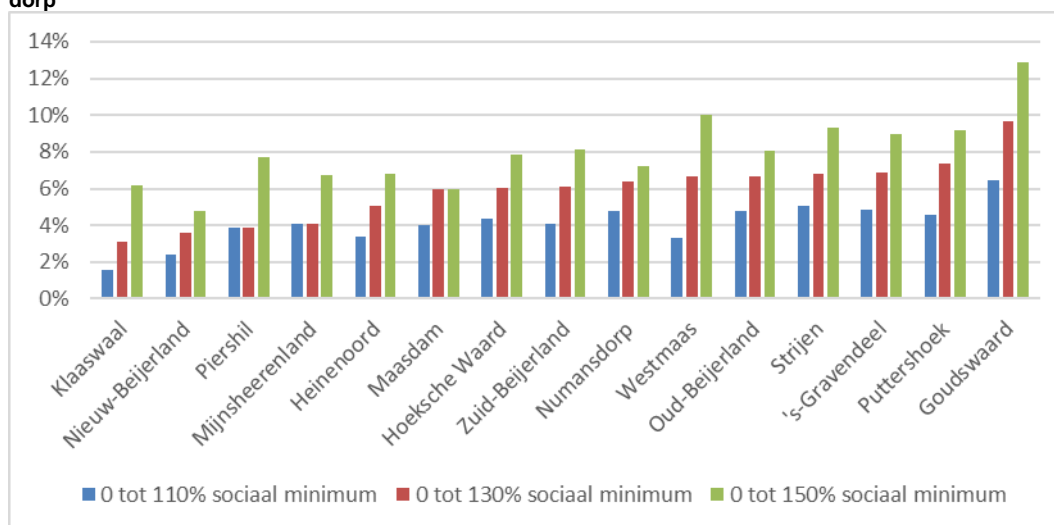

Bron: CBS Statline, bewerking Ecorys.

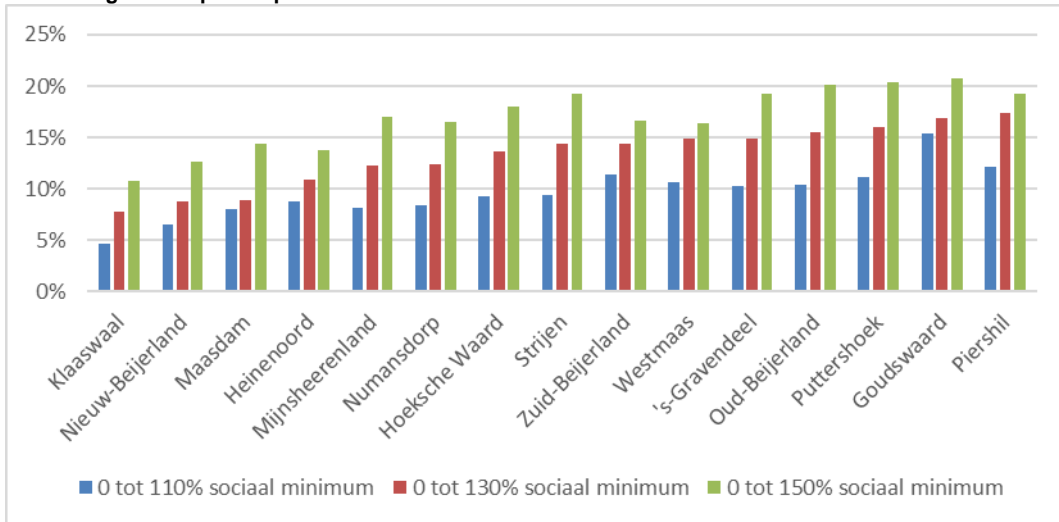
Personen in huishoudens met lage inkomens, naar leeftijdsgroep

Onderstaande figuren geven een nader beeld van het aandeel inwoners dat leeft in een huishouden met een laag inkomen, voor verschillende leeftijdsgroepen. De eerste drie figuren geven het aandeel personen in een afgebakende leeftijdsgroep van het totaal aantal personen in deze leeftijdsgroep: eerst inwoners tot 15 jaar, dan inwoners van 15 tot 65 en tot slot inwoners vanaf 65 jaar. De vierde figuur geeft in één overzicht de het aandeel inwoners in een huishouden met een laag inkomen voor elke leeftijdsgroep weer, opgesplitst per wijk.

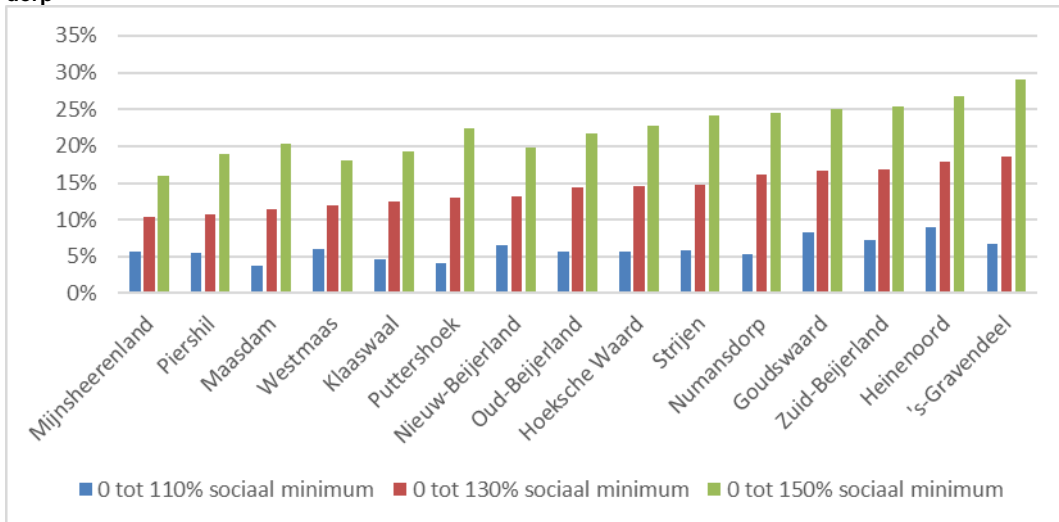
Personen tot 15 jaar wonend in een huishoudens met een laag inkomen, naar inkomensgrens en per dorp

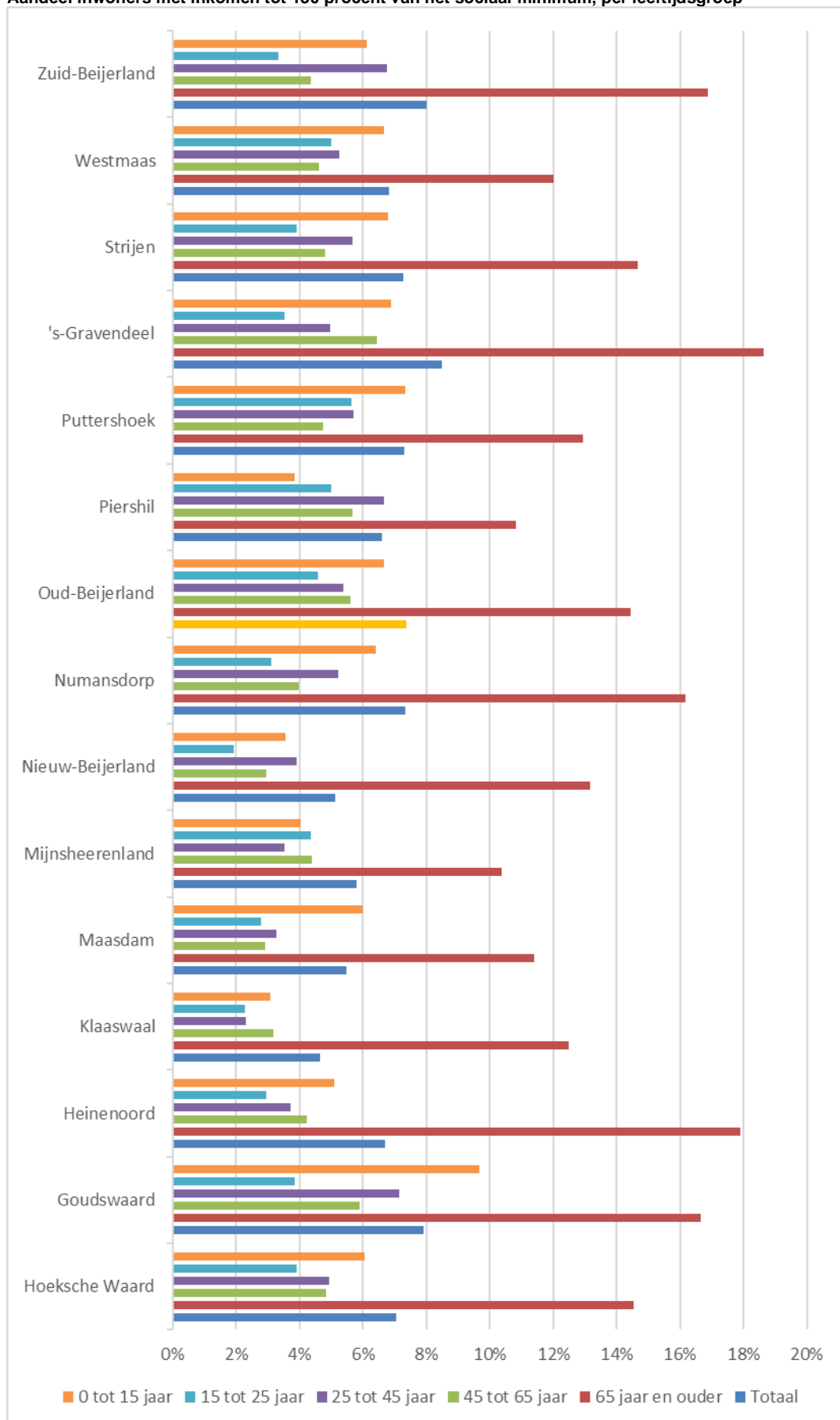
Personen tussen de 15 en 65 jaar wonend in een huishoudens met een laag inkomen, naar inkomensgrens en per dorp

Personen vanaf 65 jaar wonend in een huishoudens met een laag inkomen, naar inkomensgrens en per dorp

Aandeel inwoners met inkomen tot 130 procent van het sociaal minimum, per leeftijdsgroep

Literatuurlijst

- Universiteit Groningen (2019). Mechanismen van en interventies bij intergenerationele armoede.
- RIVM (2019). Armoede, chronische stress en gezondheid.
- SCP (2019). Zorgen voor thuiswonende ouderen.
- Kuiper, J., Fleuren, M., & NVVK (2018). Leidraad vroegsignalering schulden.
- Plantinga A., Zeelenberg, M. & Breugelmans, S, M. (2018). De effecten van armoede op voelen, denken en doen.
- Hogeschool Windesheim (2018). Armoede stress en gezondheid.
- HU, HL, SBCM, MEE (2018) .LVB, schulden en werk.
- HA (2018). LVB en schulden, signalen en passende begeleiding.
- Volksgezondheid en raad voor samenleving (2017). Eenvoud loont.
- Universiteit Groningen (2016). Afgelost=Opgeslost. Hoe verlagen we de drempel tot het zoeken van contact?
- Movisie (2016). Wat werkt bij de aanpak van armoede.
- Nibud (2016). Het bevorderen van financiële zelfredzaamheid.
- Jungmann, N., & van Iperen, F. (2011). Schuldpreventiewijzer.
- SZW. Schuldhulpverlening in de keten. Lessen uit de praktijk voor het opzetten van effectieve samenwerkingsverbanden.
- Overzicht van signalen te verkrijgen via: <https://www.signalenkaartarmoede.nl/>

Over Ecorys

Ecorys is een internationaal onderzoeks- en adviesbureau dat zich richt op de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen. Door middel van op onderzoek gebaseerd advies, helpen wij publieke en private klanten bij het maken en uitvoeren van gefundeerde beslissingen die leiden tot een betere samenleving. Wij helpen opdrachtgevers met grondige analyses, inspirerende ideeën en praktische oplossingen voor complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken.

Onze bedrijfsgeschiedenis begon in 1929, toen een aantal Nederlandse zakenlieden van wat nu beter bekend is als de Erasmus Universiteit, het Nederlands Economisch Instituut (NEI) oprichtten. Het doel van dit gerenommeerde instituut was om een brug te slaan tussen het bedrijfsleven en de wereld van economisch onderzoek. Het NEI is in 2000 uitgegroeid tot Ecorys.

Door de jaren heen heeft Ecorys zich verspreid over de wereld met kantoren in Europa, Afrika, het Midden-Oosten en Azië. Wij werven personeel met verschillende culturele achtergronden en expertises, omdat wij ervan overtuigd zijn dat mensen met uiteenlopende eigenschappen een meerwaarde kunnen bieden voor ons bedrijf en onze klanten.

Ecorys excelleert in zeven werkgebieden:

- Economic growth;
- Social policy;
- Natural resources;
- Regions & Cities;
- Transport & Infrastructure;
- Public sector reform;
- Security & Justice.

Ecorys biedt een duidelijk aanbod aan producten en diensten:

- voorbereiding en formulering van beleid;
- programmamanagement;
- communicatie;
- capaciteitsopbouw (overheden);
- monitoring en evaluatie.

Wij hechten waarde aan onze onafhankelijkheid, onze integriteit en onze partners. Ecorys geeft om het milieu en heeft een actief maatschappelijk verantwoord ondernemingsbeleid, gericht op meerwaarde voor de samenleving en de markt. Ecorys is in het bezit van een ISO14001-certificaat dat wordt ondersteund door al onze medewerkers.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas